

ŠTUDENTSKA SEKCIJA
Zgodovinskega društva dr. Franca Kovačiča Maribor

ŠTUDENTSKI ZGODOVINSKI ČASOPIS

Časopis za družbene in humanistične vede

2021/2022

Št. 1

ŠTUDENTSKI ZGODOVINSKI ČASOPIS

Časopis za humanistične in družboslovne vede

Izdajatelji:

in

Filozofska fakulteta
Študentski svet

in

Filozofska fakulteta

Glavna in odgovorna urednica: Kaja Mujdrica

Lektorica: Pia Žula

Recenzenti: izr. prof dr. Aleš Maver, doc. dr. Martin Bele in asist. Janez Osojnik

Prevajalki: Veronika Mešič in Marina Bajić

Oblikovanje: Kaja Mujdrica

Tisk:

ISSN: 1854-889X, e-ISSN: 2784-4099

Letnik 2021/2022

Številka 1

Naklada:

Slika na ovitku sneta: <https://pixabay.com>

April, 2022

VSEBINA

Kaja MUJDRICA BESEDA UREDNICE	<i>1</i>
Jure DONŠA DVOREC BRANEK IN NJEGOVI LASTNIKI	<i>1</i>
Aljaž ŽAGAVEC PLEMSTVO V OKOLICI MARIBORA V VISOKEM IN POZNEM SREDNJEM VEKU	<i>11</i>
Dejan JUHART CELJSKO DEDOVANJE VUZENIŠKIH POSESTI	<i>19</i>
Tajda TRIPKOVIČ SEPPUKU: med zgodovino in idealom – tradicionalni samomor samurajev v luči del <i>Hagakure</i> in <i>Bushido</i>	<i>27</i>
Lea BELEC JUGOVZHODNA EVROPA SKOZI OČI ŽENSKIH POPOTNIC	<i>35</i>
Veronika MEŠIČ ALEKSANDRINKE IN NJIHOVO ŽIVLJENJE V EGIPTU	<i>43</i>
Veronika MEŠIČ VOJSKA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE: struktura, čini in odlikovanja	<i>51</i>

BESEDA UREDNICE

Spoštovani bralci!

Bilo je meseca novembra, ko me je bivša urednica, Tadeja Melanšek, pozvala, da postanem nova glavna urednica priljubljenega Študentskega zgodovinskega časopisa. Seveda me je novica – kljub začetni skrbi – pozitivno presenetila in z velikim veseljem sem, poleg predsedstva Študentske sekcije Zgodovinskega društva dr. Franca Kovačiča Maribor, ki ga opravljam že drugo leto zapored, prevzela tudi to častno vlogo. Kljub temu da so hitrejša zbiranje prispevkov in izdajo časopisa nekoliko ovirale nepredvidljive epidemiološke razmere, sem vesela, da nam je naposled le uspelo. V ponos in veselje mi je, da vam predstavljam novo številko Študentskega zgodovinskega časopisa.

Ker časopis pod okriljem Študentske sekcije, ki deluje kot podmladek matičnega Zgodovinskega društva dr. Franca Kovačiča v Mariboru, izdajamo že kar nekaj let zapored, je namen le-tega že dobro znan. Predstavlja temeljni steber ustvarjanja študentk in študentov zgodovine in vseh ostalih, ki jih zgodovina zanima. Študentom pa omogoča (prvo) objavo lastnih prispevkov. Tudi pri pričujoči številki časopisa, ki je pred vami, so sodelovali radovedni in znanja željni študenti, ki so s svojimi inovativnimi, kvalitetnimi in interdisciplinarnimi članki prispevali k oblikovanju le-te in jo nedvomno obogatili. Dovolite mi, da vam jo na kratko predstavim in vas popeljem skozi to čudovito potovanje spoznavanja preteklosti.

V tokratni številki se bomo najprej pomaknili daleč nazaj v srednji vek, in sicer z umetnostnozgodovinskim prispevkom o dvorcu Branek in njegovih lastnikih. Dvorec je bil svoj čas eden izmed najpomembnejših upravnih sedežev na območju Slovenskih goric. V nadaljevanju bomo z naslednjim prispevkom pozdravili plemstvo v okolici Maribora in ugotavljali, na kakšen način se je rodbina Celjskih borila za posesti izumrle rodbine Vuzeških. Pot nas bo zanesla celo do Japonske, do časa samurajev, ugotavljali pa bomo razlike med zgodovinskimi dejstvi in idealom tradicionalnega samomora samurajev. In kakšna je bila aktivnost žensk v 19. stoletju? Slednje nam bosta razkrili avtorici v sledečih dveh prispevkih, ki bosta obravnavala jugovzhodno Evropo skozi oči ženskih popotnic ter življenje marljivih aleksandrink, ki so si zaradi različnih razlogov morale delo poiskati v Egiptu. Po burnem obdobju velike vojne se bomo na zemljevidu ponovno premaknili na območje, v del katerega je spadal tudi slovenski prostor in podrobneje spoznali, na kakšen način je bila formirana in organizirana vojska novonastale Kraljevine Jugoslavije ter kakšni čini in odlikovanja so zaznamovali najuspešnejše vojake.

Dragi bralci in bralke – naj bo branje potovanje. Veliko užitkov pri branju vam želim!

Glavna in odgovorna urednica
Kaja Mujdrica

Jure Donša

diplomirani zgodovinar (UN) in umetnostni zgodovinar (UN)

DVOREC BRANEK IN NJEGOVI LASTNIKI

Povzetek:

Dvorec Branek je bil svoj čas eden izmed najpomembnejših upravnih sedežev na območju Slovenskih goric, a sta njegova vloga in obseg oblasti še vedno slabo raziskana. V temo je zavito tudi lastništvo grajske stavbe, glede katerega se v literaturi pojavlja več različnih interpretacij. Prav vprašanje lastništva bo predstavljalo glavnino pričujočega prispeva, pri čemer bo največji poudarek na času zgodnjega novega veka in predvsem plemiški rodbini Mauerburg, v času katere je dvorec doživel vrhunec svojega obstoja.

Ključne besede:

Branek, Tomaž Ignacij Maurer pl. Mauerburg, 17. stoletje, lastništvo, grajske stavbe.

Ostanek dvorca Branek¹ se nahaja na visoko ležečem območju, ki danes spada pod vas Branoslavci. Ta lokacija je lastnikom grajske stavbe omogočala razgled nad Murskim poljem in dolino reke Ščavnice ter zagotavljala odličen obrambni položaj, saj jim je na južni strani varnost nudil višje ležeči Kamenščak, medtem ko je bila dolina proti severu in vzhodu pretežno močvirnata.² Z zgodovinskorazvojnega vidika je zanimiv tudi fenomen krajev na območju med rekama Dravo in Rabo, katerih imena se končajo na končnico *-ci*; v to skupino spadajo tudi Branoslavci.

S tem fenomenom se je ukvarjal Milko Kos. Zapisal je, da so znotraj prej omenjenega območja na Slovenskem najpogostejša krajevna imena, ki se končajo »na *-ci* v množinski obliki oziroma nekatera tudi v edninski obliki na *-ec*«. ³ Krajevna imena z omenjenima končnicama se prav tako pojavljajo zahodno od reke Drave, a so bistveno redkejša; Kos je poudarjal predvsem slovanski karakter teh imen, ki so jim »Nemci«⁴ v uradovanih službah pogosto dali končnico *-dorf* (npr. Cezanjevci – Zesendorf).⁵ Pri krajih s tovrstnimi imeni so raziskovalci pogosto našli zraven naveden še dvor (latinska *curia* ali nemški *hof*),⁶ torej nek upravno-nadzorni sedež širšega območja. Zraven teh naselij pa se večkrat omenjajo še strelski dvori,⁷ organizirana oblika obrambne mreže, ki se je pojavljala od srede 11. stoletja naprej, medtem ko jih je salzburška nadškofija začela postavljati leta 1131.⁸

Srednjeveški čas

V deželno knežjem urbarju s konca 13. stoletja se omenja strelski dvorec, *curia ze Perchtoldn*, ki ga je mogoče locirati na območju današnjih Branoslavcev in bi lahko veljal za predhodnika Braneka.⁹ Ime naj bi dobil po neznanemu vitezu Bertholdu, ki je na tem mestu postavil *Bergfried* ali pa se naselil v že obstoječo stavbo.¹⁰ Franc Kovačič na podlagi slovanskega poimenovanja Branek in posledično imena vasi Branoslavci trdi, da je obrambni sistem na tem mestu obstajal že pred prihodom Bertholda, saj bi se, v kolikor

---

¹ Pogosteje se za dotično grajsko stavbo uporablja termin »grad«. Menim, da le-ta ni primeren, saj je bila grajska stavba v 17. stoletju celo dvakrat prezidana v »dvorec«, reprezentativno stavbo, ki ni imela primarne obrambne funkcije, kljub temu da je ohranila svoje obzidje. Termin »grad« bom uporabljal le, ko se bom navezoval na čas pred 17. stoletjem.

² Franc Kovačič, *Ljutomer: Zgodovina trga in sreza* (Maribor, 1926), str. 201 (dalje: Kovačič, *Ljutomer*); Maja Janežič, »Grad Branek na Zgornjem Kamenščaku«, *Zgodovinski listi* 10, št. 1 (2001), str. 5 (dalje: Janežič, »Grad Branek«).

³ Milko Kos, »Kolonizacija med Dravo in Rabo pa krajevna imena na *-ci*«, *Svet med Muro in Dravo: Ob stoletnici 1. Slovenskega tabora v Ljutomeru 1868–1968*, ur. Viktor Vrbnjak (Maribor, 1968), str. 256 (dalje Kos, »Kolonizacija med Dravo in Rabo«).

⁴ Tako označujem nemško govoreče prebivalstvo.

⁵ Kos, »Kolonizacija med Dravo in Rabo«, str. 256–259.

⁶ Prav tam, str. 260; Jože Mlinarič, »Ljutomerska župnija do konca 18. stoletja«, *Zbornik župnije sv. Janeza Krstnika v Ljutomeru*, ur. Miroslav Novak (Ljutomer, 1990), str. 14.

⁷ Gl. Franc Kovačič, »Doneski k starejši zgodovini Murskega polja«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 15 (1919), str. 45–63 (dalje: Kovačič, »Doneski«).

⁸ Prav tam, str. 45; Kos, »Kolonizacija med Dravo in Rabo«, str. 260; Andrej Hozjan, »Strelci«, *Enciklopedija Slovenije*, 12 (Ljubljana, 1998), str. 337.

⁹ Kos, »Kolonizacija med Dravo in Rabo«, str. 260; Ivan Jakič, *Vsi slovenski gradovi: Leksikon slovenske grajske zapuščine* (Ljubljana, 1999), str. 65.

¹⁰ Kovačič, »Doneski«, str. 54; Kovačič, *Ljutomer*, str. 202.

bi šlo za ustanovo »nemškega« viteza, ohranilo »nemško« ime tako vasi kot gradu.¹¹ Kovačič sicer navaja ustni vir, pričevanje »gospe graščakinje pl. Rudnicke«, ki naj bi ji zaenkrat še nedoločljivi poljski arhitekt Halicki povedal, da ima stavba temelje iz 13. stoletja.¹² Istočasno pa piše tudi o tem, da so bili poznejši gradovi »nemških« graščakov postavljeni povsem na novo.¹³ Jože Curk¹⁴ in Miroslav Novak¹⁵ sta strelski dvorec Perchtoldn enačila z Branekom. Zagotovo je mogoče trditi le, da je imela branoslavski vzpetina zaradi ugodnega geografskega položaja pomembno obrambno-upravno vlogo. Ob upoštevanju, da so bili deli stavbe prepoznani kot srednjeveški, pa je o Braneku, vsaj pogojno, mogoče govoriti kot o raščeni arhitekturi.

Čas med omembo Bertholda in 15. stoletjem je nekoliko zavit v temo. Naslednja omemba gradu je v povezavi z rodbino Perneck (tudi Pernegg, Pernegher). 12. februarja 1431 je avstrijski vojvoda Albrecht V. Habsburški Ortolfu Perneškemu in njegovima bratrancema Viljemu ter Juriju »z drugimi zajmi v Ljutomerski okolici« podelil tudi Brunigl, kar je 2. februarja 1441 potrdil še cesar, skupaj z dvema tretjinama desetine v Branoslavcih, Vogričevcih in Radomerju ter dvema deloma desetine na cezanjevski, branoslavski in vogričevski vzpetini.¹⁶ Gospodje Perneški bi se po Kovačiču morali imenovati kot Braneški, saj »razna znamenja kažejo, da je rodovina dobila ime po Braneku«.¹⁷ Poimenovanje Braneški so prevzeli tudi ostali raziskovalci,¹⁸ kar pa je neprimerno, saj se prvi predstavnik rodbine Ulrich Perneški prvič omenja že leta 1143, ko je bil v spremstvu štajerskega mejnega grofa Otokarja III. Traungauca (1124–1164).¹⁹ Rodbina se torej pojavlja že dobro stoletje prej, kot se omenja morebitna lokacija Braneka, *curia ze Perchtoldn*, zaradi česar se v tem trenutku zdi bistveno bolj privlačno vprašanje: kaj pa, če je bilo obratno?

Kovačič se je skliceval na Alberta von Mucharja, ki res omenja Brunigl, ampak na nekem drugem mestu omenja tudi Bruniglberg.²⁰ Pri Bruniglu bi torej lahko šlo za poimenovanje vasi Branoslavci, medtem ko bi bila v tem primeru branoslavski vzpetina poimenovana Bruniglberg. Do omembe Braneka v prvi polovici 15. stoletja je bil zadržan tudi Ivan Stopar, ki je menil, da je šlo v starejši literaturi za napačno interpretacijo arhivskih virov.²¹ Pri tem je pomembo poudariti, da so se za Branek uporabljale še nemške oblike imena Maylegg, Maleck in Mallegg (tudi Malegg), ki pomenijo »na robu hriba stoječi grad, pa tudi kraj, kjer so izvrševali sodbe«.²² V drugi polovici 15. stoletja se na

¹¹ Prav tam; Kovačič, *Ljutomer*, str. 202.

¹² Kovačič, *Ljutomer*, str. 202.

¹³ Prav tam, str. 202–203.

¹⁴ Jože Curk, *Ljutomer in njegova okolica* (Maribor, 1990), str. 25 (dalje: Curk, *Ljutomer in njegova okolica*).

¹⁵ Miroslav Novak, »Ljutomer in njegova okolica do leta 1850«, *Ljutomer: Osrčje Prlekije*, ur. Goran Šoster, Primož Premzl (Ljutomer, 2007), str. 38 (dalje: Novak, »Ljutomer in njegova okolica do 1850«).

¹⁶ Prav tam, str. 38; Kovačič, *Ljutomer*, str. 202; Janežič, »Grad Branek«, str. 5.

¹⁷ Kovačič, *Ljutomer*, str. 202.

¹⁸ Curk, *Ljutomer in njegova okolica*, str. 25; Janežič, »Grad Branek«, str. 5; Novak, »Ljutomer in njegova okolica do 1850«, str. 38.

¹⁹ Robert Baravalle, *Burgen und Schlösser der Steiermark: Eine enzyklopädische Sammlung der steierischen Wehrbauten und Liegenschaften, die mit den verschiedensten Privilegien ausgestattet Waren* (Graz, 1995), str. 51.

²⁰ Albert von Muchar, *Geschichte des Herzogthums Steiermark*, 7 (Graz, 1864), str. 215, 295.

²¹ Ivan Stopar, *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji: Med Prekmurjem in porečjem Dravinje*, 2 (Ljubljana, 1991), str. 11 (dalje: Stopar, *Grajske stavbe*).

²² Prav tam; Kovačič, *Ljutomer*, str. 202.

Slovenskem na novo omenja sedem grajskih stavb, med katerimi je Stopar našel omembo Braneka,²³ s čimer je mogoče potrditi kontinuiteto pozidave območja, a povezava s točno določeno plemiško rodbino zaenkrat še ni mogoča.

Zgodnjenovoveški čas

Leta 1527 sta vas in dvorec Branek skupaj z manjšim imetjem pripadala Francu pl. Herbersdorfu, katerega nasledniki so se že imenovali Braneški gospodje (Herr auf Praunegg).²⁴ Po priimku je moč sklepati, da je šlo za štajersko rodbino iz okolice kraja Ščavnica (Stainz), del katerega je še danes katastrska občina Herbersdorf. S tem pa se končajo vsi navedki o naselitvi grajske stavbe v 16. stoletju. Naslednje znane podatke o lastništvu Braneka prinese 17. stoletje. Leta 1612 se kot lastnik dvorca omenja Johann Mailgräber, vojaški svetovalec in poveljnik v Slavoniji.²⁵ Kovačič je predvideval, da bi Mailgräber lahko postal lastnik Braneka že konec 16. stoletja ali pa vsaj na začetku 17. stoletja.²⁶

Za Johanna Mailgräberja se predvideva, da je dal postaviti novo grajsko stavbo, ali pa staro dozidati.²⁷ Ne le da je Johann pozidal dvorec, ampak je, plemiškemu stanu primerno, povečal še obseg svojih posesti.²⁸ Salomon Mailgräber, ki ga Kovačič pojmuje kot Johannovega sina, Hans Pirchegger pa kot njegovega brata, je po Johannovi smrti leta 1626 prevzel Branek.²⁹ Salomon naj bi »nov grad z veličastnimi prostori in krasnim razgledom« že leta 1631 prodal grofu Gašperju Draškoviću, lastniku gradu Ljutomer, ki se je na Branek skupaj s svojo soprogo Ano Veroniko iz Eibisfelda pri Lipnici do konca istega leta tudi preselil.³⁰ Rodila se jima je hčerka Evzebija, ki se je pri svojih petnajstih letih poročila z Nikolajem VII. Zrinskim.³¹ Njuno poročno slavlje naj bi potekalo na Braneku.³² Po hitri smrti Evzebije so se Draškovići in Zrinski ukvarjali s vprašanjem povrnitve dote, zaradi katerega je prišlo do več sporov.³³

V toku tega dogajanja pa ni popolnoma znano, kako je prišlo do menjave lastništva Braneka. Tomaž Ignacij Maurer, poznejši pl. Mauerburg baron Braneški (rojen najverjetneje med 1615 in 1625, umrl 1686), se kot lastnik Braneka omenja okrog leta

---

²³ Ivan Stopar, *Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na Slovenskem Štajerskem* (Ljubljana, 1977), str. 18.

²⁴ Hans Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte* (München, 1962), str. 55 (dalje: Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*).

²⁵ Prav tam; Stopar, *Grajske stavbe*, str. 11; Janežič, »Grad Branek«, str. 5.

²⁶ Kovačič, *Ljutomer*, str. 203.

²⁷ Prav tam; Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 55; Curk, *Ljutomer in njegova okolica*, str. 25; Stopar, *Grajske stavbe*, str. 12.

²⁸ Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 55.

²⁹ Prav tam; Kovačič, *Ljutomer*, str. 204.

³⁰ Matej Slekovec, »Grad in graščina ljutomerska«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 1 (1904), str. 175 (dalje: Slekovec, »Grad in graščina ljutomerska«); Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 55.

³¹ Slekovec, »Grad in graščina ljutomerska«, str. 176.

³² Prav tam.

³³ Gl. Prav tam, str. 176–181.

1658,³⁴ po 1664³⁵ in pred 1671, a najpozneje 1680;³⁶ kar bo razloženo v nadaljevanju pričujočega prispevka. Ni odveč omeniti, da je Novak pridevnik Mauerburg označil kot različico, ki se je razvila iz rodbinskega imena Mailgräber,³⁷ a to ni posebej verjetno, saj je bil Tomaž Ignacij, še preden je sploh dobil predikat pl. Mauerburg, znan zgolj po svojem meščanskem ali celo kmečkem priimku Maurer.³⁸ Pirchegger letnice njegovega prevzema lastništva ne navaja, a omenja, da je bil Branek povsem uničen in porušen, manjkala naj bi okna ter vrata, prav tako pa ni ostalo nič železnega.³⁹ Kot takega naj bi ga prevzela Tomaž Ignacij Maurer in baron pl. Schatzl.⁴⁰ Mogoče je šlo za Sebastijana ali Jurija Adama barona pl. Schatzla.⁴¹ Zemljiško gospostvo, ki je pripadalo samemu dvorcu, pa je moralo imeti kar zajeten obseg in se je pod Mauerburgi še neprestano povečevalo.

Mauerburgi

Enako kot pri vseh preteklih lastnikih Braneka je tudi pri Mauerburgih prišlo do precejšnjih diskrepanc med navajanji avtorjev. Matej Slekovec in Kovačič pišeta o tem, da naj bi se Tomaž Ignacij Maurer s svojo soprogo Judito naselil na Braneku okrog leta 1658, sočasno pa naj bi »dobil v najem« Cezanjevce, Grabe in Hujbar, 1661 pa si jih je že lastil.⁴² V arhivskem gradivu je zapisano, da se je Tomaž Ignacij poročil dvakrat. Prvič leta 1655 z vdovo Rosino Reissner, roj. Hilleprandt, in leta 1668, zgolj nekaj mesecev po smrti Rosine, z Ano Marijo pl. Zauchenberg, roj. Größing.⁴³ Ti podatki izpričujejo, da navajanja o Juditi ne morejo biti resnična. Vseeno pa ne gre zanemariti možnosti, da se je Tomaž Ignacij naselil na Braneku okrog leta 1658. Helfried Valentinitš piše o tem, da je leta 1661 kupil Cezanjevce (Zosendorf) in Grafendorf, dve leti pozneje pa še dve kmetiji ter en vinograd pri Ljutomeru. Približno v tem času (1655–1661) je Maurer opravljal službo sekretarja štajerskega deželnega glavarja, Janeza Maksimilijana grofa Herbersteina.⁴⁴

---

³⁴ Prav tam, str. 180; Kovačič, *Ljutomer*, str. 205.

³⁵ Stopar, *Grajske stavbe*, str. 11; Janežič, »Grad Branek«, str. 5; Martina Zanjковиč, »Umetnostnozgodovinska znamenja mesta treh trgov in njegove okolice«, *Ljutomer: Osrčje Prlekije*, ur. Goran Šoster, Primož Premzl (Ljutomer, 2007), str. 154 (dalje: Zanjковиč, »Umetnostnozgodovinska znamenja«).

³⁶ Helfried Valentinitš, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark zur Zeit der großen Hexenverfolgung: Der innerösterreichische Hofvizekanzler Thomas Ignatius Freiherr von Mauerburg (gest. 1686)«, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 84 (1993), str. 123 (dalje: Valentinitš, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark«); Srečko Pavličič, »Dr. Tomaž Ignac Maurer pl. Mauerburg baron Braneški«, *Zgodovinski listi* 17, št. 1 (2009), str. 60–61 (dalje: Pavličič, »Dr. Tomaž Ignac Maurer pl. Mauerburg baron Braneški«).

³⁷ Novak, »Ljutomer in njegova okolica do 1850«, str. 38.

³⁸ Valentinitš, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark«, str. 103.

³⁹ Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 55.

⁴⁰ Prav tam, str. 55–56.

⁴¹ Oba sta namreč omenjena 27. oktobra 1665 ob rojstvu Sebastijanove hčerke Ane Veronike. Jurij Adam je bil njen boter. Gl. Ludwig Schiviz von Schivizhoffen, *Adel in den Matriken der Stadt Graz* (Graz, 1909), str. 72.

⁴² Slekovec, »Grad in graščina ljutomerska«, str. 180; Kovačič, *Ljutomer*, str. 205; Janežič, »Grad Branek«, str. 7.

⁴³ Valentinitš, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark«, str. 114–115.

⁴⁴ Prav tam, str. 106, 123.

Dvorec Branek, najkasneje leta 1681, grafika po predlogi Geoga Matthäusa Vischerja

(vir: »Topographia Ducatus Stiriae«, *Wikimedia Commons*, dostopno na: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vischer_-_Topographia_Ducatus_Stiria_-_246_Malegg_bei_Luttenberg_-_Branek.jpg, sneto: 6. 6. 2021).

Kovačič navaja, da je Tomaž Ignacij okrog leta 1658, kar naj bi bilo takoj po njegovem prihodu na Branek, povečal dvorec.⁴⁵ Ob poroki mu je soproga Rozina v zakon prinesla premoženje v vrednosti 23.000 florinov, ki jih je podedovala po svojem pokojnem možu, zdravniku dr. Tobiasu Reissnerju. Največjo vrednost je v popisanem premoženju imela hiša v Gradcu, in sicer 8000 florinov – to je bil čas, ko je Tomaž Ignacij kupil več nepremičnin v okolici Gradca in Ljutomera ter jih sčasoma tudi sistematično obnavljal.⁴⁶ Leta 1656 je začel z dozidavo in prenovo omenjene graške hiše,⁴⁷ kar bi pomenilo, da je povečava dvorca Branek, ob upoštevanju Kovačiča, morala potekati približno sočasno. Po Valentinitzschu je Tomaž Ignacij gosposčino Branek kupil najkasneje do leta 1680. Isti avtor navaja, da mu je predikat pl. Mauerburg Braneški 2. januarja 1671 podelil cesar Leopold I. Omenja pa tudi spor, ko so prebivalci Ljutomera 1677 podali predlog, da naj Ljutomer postane svoboden, a je Mauerburg kot *Grundherr* sosednje gosposčine Branek od Gašperja Draškovića zahteval, da na predlog ne pristane.⁴⁸ Srečko Pavličič meni, da je moral Tomaž Ignacij do lastništva Braneka priti še pred letom 1671, ko je dobil predikat pl. Mauerburg Braneški.⁴⁹ To podkrepljuje tudi dejstvo, da so Mailgräberji že nosili naziv »von vnd zu Maylleg«.⁵⁰

Tomaž Ignacij Mauerburg je imel dva sinova, dvojčka, ki sta se rodila leta 1658.⁵¹

⁴⁵ Kovačič, *Ljutomer*, str. 205; Janežič, »Grad Branek«, str. 7.

⁴⁶ Valentinitzsch, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark«, str. 122.

⁴⁷ Prav tam, str. 123.

⁴⁸ Prav tam, str. 108, 122–123.

⁴⁹ Pavličič, »Dr. Tomaž Ignac Maurer pl. Mauerburg baron Braneški«, str. 61.

⁵⁰ Gl. Kovačič, *Ljutomer*, str. 203.

⁵¹ Gl. Valentinitzsch, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark«, str. 115.

Po njegovi smrti (1686) je Branek prevzel sin Tomaž Ignacij ml., medtem ko sta sin Janez Jožef Sejfrid in hčerka Rozina Barbara dobila izplačano dediščino ter nekatere posesti. Že leta 1693, po smrti Tomaža Ignacija ml., je dediščina prešla na njegovega mladoletnega sina Jurija Ignacija Antona, v njegovem imenu pa je dvorec oskrboval družinski sorodnik Karel Ferdinand baron Schoffmann. Jurij Ignacij Anton je postal tudi lastnik gradu Ljutomer (1719) in tako združil obe posestvi. Umrli je leta 1730, zapustil pa dve hčerki. Leta 1744 se je hčerka Ana Eleonora Marija v braneški kapeli poročila z grofom Francem Ksaverjem Codroipom, njena sestra Marija Jožefa pa je postala redovnica. Ani Eleonori Mariji je prepustila vse premoženje. Ta je s soprogom živela v Italiji, na Štajersko pa sta se vrnila leta 1760. Pet let zatem je Ana Eleonora Marija umrla, lastništvo dvorca Branek pa je povsem prešlo v roke grofov Codroipo.⁵²

Sklep

Po rodu italijanska rodbina iz furlanskega mesta Codroipo je lastništvo ohranila do leta 1903; 1925 pa je Branek zgorel. Po nekaterih pričevanjih ga je dal požgati takratni lastnik s priimkom Bratuša, ki je spremenil ime in priimek, da bi lahko prišel do visoke zavarovalnine. Zatem so ga kupili trije priseljenci iz Prekmurja, znani le po priimkih: Berden, Mikolič in Joha.⁵³ Danes je dvorec oziroma delni ostanek le-tega – ohranjen je zgolj vzhodni trakt nekdanjega poslopja – v lasti družine Škrtjanec in še vedno čaka na celostno obravnavno.

Jure Donša: Branek Manor and Its Owners

Summary:

The Branek manor was once one of the most important administrative seats in the Slovenske gorice area, but its role and scope of power are still poorly researched. Also wrapped in a mist is the ownership of the castle building, about which several different interpretations appear in literature. The question of ownership will be the main focus of the present paper, with emphasis on the time of the early Modern Age and especially on the noble Mauerburg family, during whose rule the manor reached the peak of its existence.

---

⁵² Kovačič, *Ljutomer*, str. 206–209.

⁵³ Stopar, *Grajske stavbe*, str. 11–12; Zanjkovič, »Umetnostnozgodovinska znamenja«, str. 155.

Viri in literatura

Literatura:

Robert BARAVALLE, *Burgen und Schlösser der Steiermark: Eine enzyklopädische Sammlung der steierischen Wehrbauten und Liegenschaften, die mit den verschiedensten Privilegien ausgestattet Waren* (Graz, 1995).

Jože CURK, *Ljutomer in njegova okolica* (Maribor, 1990).

Andrej HOZJAN, »Strelci«, *Enciklopedija Slovenije*, 12 (Ljubljana, 1998), str. 337.

Ivan JAKIČ, *Vsi slovenski gradovi: Leksikon slovenske grajske zapuščine* (Ljubljana, 1999).

Maja JANEŽIČ, »Grad Branek na Zgornjem Kamensčaku«, *Zgodovinski listi* 10, št. 1 (2001), str. 5–9.

Milko KOS, »Kolonizacija med Dravo in Rabo pa krajevna imena na –ci«, *Svet med Muro in Dravo: Ob stoletnici 1. Slovenskega tabora v Ljutomeru 1868–1968*, ur. Viktor Vrbnjak (Maribor, 1968), str. 256–264.

Franc KOVAČIČ, »Doneski k starejši zgodovini Murskega polja«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 15 (1919), str. 23–85.

Franc KOVAČIČ, *Ljutomer: Zgodovina trga in sreza* (Maribor, 1926).

Jože MLINARIČ, »Ljutomerska župnija do konca 18. stoletja«, *Zbornik župnije sv. Janeza Krstnika v Ljutomeru*, ur. Miroslav Novak (Ljutomer, 1990), str. 13–44.

Albert von MUCHAR, *Geschichte des Herzogthums Steiermark* 7 (Graz, 1864).

Miroslav NOVAK, »Ljutomer in njegova okolica do leta 1850«, *Ljutomer: Osrčje Prlekije*, ur. Goran Šoster, Primož Premzl (Ljutomer, 2007), str. 31–45.

Srečko PAVLIČIČ, »Dr. Tomaž Ignac Maurer pl. Mauerburg baron Braneški«, *Zgodovinski listi* 17, št. 1 (2009), str. 57–68.

Hans PIRCHEGGER, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte* (München, 1962).

Ludwig SCHIVIZ VON SCHIVIZHOFFEN, *Adel in den Matriken der Stadt Graz* (Graz, 1909)

Matej SLEKOVEC, »Grad in graščina ljutomerska«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 1 (1904), str. 159–184.

Ivan STOPAR, *Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na Slovenskem Štajerskem* (Ljubljana, 1977).

Ivan STOPAR, *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji: Med Prekmurjem in porečjem Dravinje*, 2 (Ljubljana, 1991).

Helfried VALENTINITSCH, »Eine Juristenkarriere in der Steiermark zur Zeit der großen Hexenverfolgung: Der innerösterreichische Hofvizekanzler Thomas Ignatius Freiherr von Mauerburg (gest. 1686)«, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 84 (1993), str. 103–126.

Martina ZANJKOVIČ, »Umetnostnozgodovinska znamenja mesta treh trgov in njegove okolice«, *Ljutomer. Osrčje Prlekije*, ur. Goran Šoster, Primož Premzl (Ljutomer, 2007), str. 143–159.

PLEMSTVO V OKOLICI MARIBORA V VISOKEM IN POZNEM SREDNJEM VEKU

Povzetek:

Plemstvo je bilo na mariborskem območju še pred nastankom gradu in mesta. Številčnost plemstva na tem ozemlju pa je narasla ob nastopu Otokarja III. leta 1147. Otokarji so iz matičnega ozemlja Traungaua s seboj pripeljali rod Gundakarjevcev, ki predstavlja matično rodbino gospodov Mariborskih. Še pred Otokarji in Mariborskimi so na tem območju delovali gospodje Hompoški, ki se omenjajo že okoli leta 1124, medtem ko se gospodje Mariborski prvič omenjajo šele okrog leta 1175. Nekaj let kasneje se pojavita še plemiški rodbini Meljskih in Limbuških, Viltuška pa v prvi polovici 13. stoletja. Na podlagi obstoječe literature in listinskega gradiva je prikazan zgodovinski razvoj okoliških gradov (Hompoš, Melje, Viltuš in Limbuš) ter posledično plemstva, ki ga je imelo v lasti.

Ključne besede:

Maribor, srednji vek, plemstvo, Hompoš, Limbuš, Viltuš, Melje.

Hompoš

Osnova za gospostvo Hompoš naj bi bil dvor v Razvanju, ki je bil leta 1096 podarjen šentpavelskemu samostanu. Bernard Spanheimski je zato na območju Pivole zgradil novo zidano stolpasto utrdbo. Kdaj točno je bila utrdba postavljena, ni mogoče datirati, vendar se sklepa, da nekje okoli leta 1124. Utrdba je še posebej zanimiva, ker je bila povsem verjetno prva (posvetna) zidana stavba na širšem mariborskem območju, zato je dobila ime kar »hiša«. Utrdba je bila eno izmed središč spanheimskih podravskega posestev.¹

Z dedovanjem podravskega posesti Otokarja III. je Hompoš postal štajerski deželni knežji fevd. Leta 1164 se v listini Otokarja III. omenja Verner (II.), ki velja za predstavnika ministerialne rodbine Hompoških.² Rodbina je bila vezalno podrejena šentpavelskemu samostanu preko fevdov, ne pa tudi z gradom. Od konca 12. stoletja so Hompoški večkrat omenjeni v spremstvu deželnih gospodov, potem pa jih nekaj desetletij sploh ni možno najti. V listinah jih spet najdemo v 50. letih 13. stoletja, ki je veljalo kot čas velikega nemira v štajerskem prostoru. Po smrti Friderika Prepirljivca leta 1246 se je na Štajerskem končala vladavina Babenberžanov, s čimer se je začela večletna češko-ogrska borba za babenberške posesti.³

Hompoška plemiška družina je na račun boja za babenberško dedno posest veliko pridobila ter se pri svojem delovanju do neke mere osamosvojila.⁴ Že leta 1254 se omenja Verner (III. ali IV.) Hompoški, ki je plemičem iz Maribora obljubil povrnitev škode, ki so jo povzročili samostanu v Vetrinju. Leta 1255 mu je bila za zagotovilo plačila zasežena manjša posest (kavcija). Ali je na koncu plačal določeno vsoto denarja, ne vemo. Vemo pa, da je Verner (III. ali IV.) veliko potoval po Štajerskem, saj ga najdemo v Gradcu, Mariboru, Brucku na Muri in še v nekaterih drugih krajih. Verjetno je imel tudi sina/brata Gotskalka s Hompoša, ki se v listinah pojavlja med letoma 1271 in 1296. Enako kot oče je tudi on nosil naziv vitez.⁵

Ob koncu 13. stoletja hompoška posest pride v last gospodov Mariborskih. Hompoško plemiško družino lahko z mariborsko povežemo že na prelomu iz 12. v 13. stoletje. Konigunda s Hompoša je bila hčerka ali sorodnica mariborske Konigunde, ki je s Henrikom Mariborskim nadaljevala mariborski rod. Druga povezava pa je preko Konrada »de Huos«, ki se omenja v listini, ohlapno datirani med 1193 in 1220.⁶ Da so si gospodje Mariborski preko poroke pridobili posesti, priča dejstvo, da se leta 1284 omenja Henrik s Hompoša, leta 1305 pa Kuncel (Konrad); obe imeni sta tipični za gospode Mariborske. Pomemben plemič je bil tudi Rajnpreht s Hompoša, ki se prvič omenja 1305, kasneje pa še dvakrat 1308 in 1311. Rajnpreht ni bil glavni dedič na mariborskem gradu, zato se je v začetku 14. stoletja preselil v hompoški grad. Vemo tudi, da Mariborski niso imeli v lasti celotnega gradu.⁷ O tem priča listina iz leta 1323, ko je Rajnpreht razdelil in podelil svoj del gradu sinovoma Otonu in Juriju ter ženi Luciji. V listini se ne omenja

¹ Kos, Dušan, *Vitez in grad* (Ljubljana, 2005), str. 289 (dalje: Kos, *Vitez in grad*).

² Tone Ravnikar, *Maribor v 12. stoletju. 850 let prve omembe Maribora, Gradivo za zgodovino Maribora*, XXXIX. zvezek (Maribor, 2014), str. 9 (dalje: Ravnikar, *Maribor v 12. stoletju*); Kos, *Vitez in grad*, str. 289.

³ Kos, *Vitez in grad*, str. 289.

⁴ Tone Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju. 1. del: plemstvo v Mariboru in njegovi okolici na prelomu 12. v 13. stoletje«. *Studia Historica Slovenica* 20, št. 1 (2020), str. 55-56 (dalje: Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«).

⁵ Kos, *Vitez in grad*, str. 290; Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«, str. 55.

⁶ Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«, str. 55.

⁷ Kos, *Vitez in grad*, str. 290.

celotnega gradu, vendar le: »zgornji del gradu Pohorskega dvora, kjer stoji stolp, z vsem pripadajočim, kar ima v fevdu od zgoraj imenovanih,/..../; tisti del gradu, v katerem je kapela, pa z vsem pripadajočim zapiše svoji ženi Luciji in sinu Juriju«. ⁸ Drugi del gradu je morda pripadal celo glavni veji Mariborskih. ⁹

Zanimivo je, da se je Oton, čeprav je živel na gradu Hompoš, v listinah striktno imenoval kot Oton Mariborski. ¹⁰ Del gradu je Oton obdržal zase ter ga leta 1348 zamenjal z Ulrikom Walsejskim. ¹¹ Walseejci so leta 1352 začeli z delitvijo rodbinske posesti. Hompoš je pripadel Frideriku Walsejskemu, v lasti omenjene rodbine pa ni bil dolgo. Že leta 1362 je Friderikov nečak Eberhard posestvo predal Hartnidu s Ptuja kot deželnoknežji fevd. Ptujski so posest obdržali vse do izumrtja rodbine leta 1438, ko je posestvo podedovala rodbina Stubenberških. ¹²

Melje

Na prelomu iz 12. v 13. stoletje sta bili na območju Maribora v ospredju dve plemiški družini. Prva je bila že omenjena družina Mariborskih, druga je bila plemiška družina Meljskih. Prvič se v listinah omenjajo okrog leta 1181 (Henrik iz Melja). Henrik je zagotovo zasedal visok statusni položaj, saj se v listini med pričami omenja skupaj z nekaterimi pomembnimi plemiči tistega časa (Henrik Trušinjski, Otaker iz Konjic, Hernad s Polskave, Verner Hompoški itd.). ¹³

Melje so plemiči dobili kot fevd s strani šentpavelskega samostana po smrti štajerskega vojvode Otokarja IV. leta 1192. Povsem verjetno je, da so Meljski izhajali iz koroškega prostora, od koder jih je njihov vazal, šentpavelski samostan, poslal upravljati posest v Melju. Meljski grad je stal ali v Melju ali pa na bližnjem hribu, imenovanem »*Tannhoferberg*«. V prid domnevi, da je grad stal na hribu, govori dejstvo, da so se plemiči navajali »*de Tanne*« ali tudi »*Tannhof*«, se pravi po gradu na hribu. Takšen primer je Verner »*de Tanne*«, ki se skupaj s Henrikom omenja v začetku 13. stoletja. ¹⁴

Vodilna oseba meljske plemiške družine ob koncu 12. stoletja, Verner iz Melja, je imel nosilno ime družine iz Hompoša. Hompoška plemiška družina je v tem delu Podravja živela že v času Bernarda Spanheimskega, o čemer priča tudi že prej omenjena listina iz leta 1124 (omenjen Verner iz Hompoša). Že v 12. stoletju lahko opazimo, da obstaja povezava med hompoškimi in meljskimi plemiči. To potrjuje dejstvo, da se Henrik iz Melja in Verner iz Hompoša omenjata skupaj že leta 1181. Povezave kažejo tudi na sorodstvene vezi plemiških družin iz Maribora, Hompoša in Melja. ¹⁵

V listinah plemiče, imenovane po Melju, prenehamo srečevati po drugem

---

⁸ Gradivo za zgodovino Maribora, III. zvezek, zbral in uredil Jože Mlinarič (Maribor, 1976) (dalje: GZM), št. 65.

⁹ Kos, *Vitez in grad*, str. 290.

¹⁰ GZM III/103; GZM IV/44; GZM IV/45; GZM IV/49.

¹¹ GZM IV/45.

¹² Kos, *Vitez in grad*, str. 290.

¹³ Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«, str. 51; Jože Koropec, »Mariborski grajski zemljiški gospostvi«, v: *Maribor skozi stoletja*, ur. Jože Curk, Bruno Hartman in Jože Koropec (Maribor, 1991), str. 76.

¹⁴ Jože Mlinarič, "Melje in njegova malteška komenda od XII. stoletja do leta 1803«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 51, št. 2 (1980), str. 218 (dalje: Mlinarič, »Melje in njegova malteška komenda od XII. stoletja do leta 1803«); Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«, str. 52-53.

¹⁵ Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«, str. 54-55.

desetletju 13. stoletja. Ob izginotju predstavnikov meljske plemiške družine se v listini (1217) pojavi postojanka (komenda) viteškega reda hospitalitov/špitarjev. Ravnikar pravi, da za ustanovitvijo komende verjetno stojijo ravno zadnji člani družine meljskih plemičev. Meljski so svojo posest izročili za ustanovitev duhovne ustanove, v tem primeru komende reda hospitalitov.¹⁶

Z izročitvijo posestva je glavna lastnica zemlje na Meljskem postala meljska komenda. Poleg že omenjenega šentpavelskega samostana, ki velja za najstarejšega znanega lastnika meljskega območja, je imela posesti na meljskem območju že v 13. stoletju tudi cistercijanska opatija iz Vetrinja na Koroškem.¹⁷

Viltuš

Nastanek gradu Viltuš je povezan s prihodom gospodov Mariborskih v podravski prostor.¹⁸ Grad je stal na hribu Tičnica nad Spodnjim Slemenom.¹⁹ Zgrajen je bil v drugi polovici 12. stoletja na posestvu, ki je pripadalo šentpavelskemu samostanu. Posestvo sta med letoma 1193 in 1220 v fevd dobila brata Ulrik I. in Gotfrid I. Mariborski, kar predstavlja začetek oblikovanja stranske veje Mariborskih. Dokončni prelom z glavno vejo sta napravila sinova Gotfrida II. Mariborskega, Henrik I. (1247–1263) in Albert (?–pred 1263), ki sta združila viltuško posest in se stalno naselila na viltuški grad.²⁰

Na začetku 13. stoletja so Viltuški delovali pod okriljem štajerskega vojvode Leopolda VI. Babenberžana. Potrebovali so močnega zaveznika, ki bi jih branil proti šentpavelskemu samostanu, natančneje opatu Ulriku, ki je želel nazaj pridobiti podarjeno posest. V Leopoldovem nasledniku, Frideriku Prepirljivcu, Viltuški niso več videli tesnega zaveznika. V celotni vladavini Friderika Prepirljivca (123–1246) se Viltuški nikoli ne pojavijo v vladarjevi družbi.²¹

V času boja za babenberške posesti so Viltuški iskali možnosti za dodaten finančni zaslužek. Našli so ga v bojih spanheimskega vojvode Bernharda in salzburškega nadškofa Filipa II. proti grofu Goriškemu, Majnhardu. Viltuški so pomagali Spanheimom pri obrambi trdnjave Sachsenburg. Filip je Viltuškim (Albert I. Viltuški) kot tudi Mariborskim (Ulrik II.) za pomoč obljubil 64 mark srebra, česar pa ni nikoli izpolnil. Očitno je, da so bili Mariborski in Viltuški v zgodnjih petdesetih letih 13. stoletja vojaško in politično trdno na strani rodbine Spanheim, v kateri so našli pokrovitelje. Po drugi strani so Spanheimi v Mariborskih in Viltuških videli vojaško pomoč, ki je bila v tem obdobju zelo dobrodošla.²² Viltuški so se v 70. letih 13. stoletja, v času boja med češkim kraljem Otokarjem II. Přemyslom in Rudolfom Habsburškim, pravočasno postavili na stran Habsburžana, čeprav je rodbina v 60. letih, tako kot večina štajerskih ministerialov, za štajerskega vojvodo priznavala Otokarja.²³

V primerjavi z Limbuškimi, ki so ob koncu 13. stoletja začeli izgubljati na moči,

¹⁶ Ravnikar, »Maribor v 13. stoletju«, str. 53.

¹⁷ Mlinarič, »Melje in njegova malteška komenda od XII. stoletja do leta 1803«, str. 221.

¹⁸ Kos, *Vitez in grad*, str. 389.

¹⁹ Martin Bele, »Viltuška veja gospodov mariborskih pred letom 1311« *Kronika* 68, št. 1 (2020), str. 8 (dalje: Bele, »Viltuška veja gospodov mariborskih pred letom 1311«).

²⁰ Kos, *Vitez in grad*, str. 389.

²¹ Bele, »Viltuška veja gospodov mariborskih pred letom 1311«, str. 9.

²² Prav tam, str. 10–11.

²³ Prav tam, str. 11

so Viltuški skrbno večali vpliv na posestih v južni Štajerski. Prvo večjo pridobitev so si pridobili po smrti zadnjega pripadnika rogaških plemičev na prelomu iz 13. v 14. stoletje. Pripadel jim je celoten grad, ki je ostal v njihovi lasti vse do leta 1385. Njihov vpliv se je razširil tudi na konjiško gospodstvo. Gospodje Konjiški so bili prisiljeni v selitev na gradič Jamnik pri Zrečah, ki je bil v viltuških rokah, delež konjiške posesti pa so prodali rodbini Liechtenstein. V prvi polovici 14. stoletja so si pridobili še freudenberško posest, posest Hartinda Wildonskega in v zastavo Marenberg. Za nameček je na mesto krškega škofa leta 1345 prišel Ulrik III. Viltuški, kar je izdatno povečalo moč rodbine.²⁴

Viltuški so si s pridobljenimi posestmi zagotovili pomembno vlogo v lokalni politiki, vendar njihov vpliv ni nikoli dosegel vodilnih štajerskih plemičev 14. stoletja. Še najpomembnejša omemba Viltuških je v listini iz leta 1312, ki so jo na Gradcu izdali šentpavelski opat Verianda ter oba avstrijsko-štajerska vladarja Friderik in Leopold Habsburžan. Od 14 pripadnikov visoke duhovščine in plemstva Vzhodnih Alp se pripadnika viltuške rodbine (Henrik IV. in Albert III.) v listini nahajata na zadnjem mestu. To sicer ne pomeni, da sta bila Henrik in Albert popolnoma brez veljave, a ju vsekakor ne moremo prištevati med najmočnejše plemiče štajerske vojvodine.²⁵

Z delitvijo posesti med omenjena brata Henrika II. in Alberta II. se je zmanjšala osrednja moč viltuških gospodov. Moč rodbine je padla do te mere, da se je Henrik IV., vnuk Henrika II., leta 1364 v iskanju zaščite podredil celjskim grofom. Do delitve je prišlo tudi med sinovi. Ostali sta osrednja viltuška veja, ki jo je nadaljeval Henrik V. (1363–1411), ter konjiška veja s Henrikom III. (1325–1357). Konjiška veja je kmalu doživela svoj konec, saj je sin Rudolf leta 1385 umrl brez moškega potomca. Posest konjiške veje je na koncu pripadla Rajnprehtu z Walsseja, ki se je poročil z glavno dedinjo Katarino. Osrednja viltuška veja se je na mariborskem območju še obdržala, vendar nikoli ni dosegla takšne moči, kot jo je imela na začetku 14. stoletja. Tudi viltuški grad je za njih postal manj zanimiv, saj so se veliko več zadrževali v mestih: Mariboru, Konjicah in Slovenski Bistrici. Grad so podeljevali svojemu ministerialnemu plemstvu. Znan nam je le Matej z Viltuša (1311–1315), ki se je večkrat zadrževal v družbi Alberta III., sina Henrika II. Viltuška osrednja veja je izumrla leta 1471, grad Viltuš in ostala posestva pa so pripadli rodbini Auersperg.²⁶

Limbuš

Gospode Limbuške in grad prvič zasledimo leta 1189. Začetki limbuških gospodov so povezani z Leopoldom (Liupold), ki naj bi pripadal eni od vej Mariborskih, ki se je od glavne linije odcepila v 12. stoletju.²⁷ Bele trdi, da dokazov o sorodstvenih vezah med Mariborskimi in Limbuškimi praktično ni. Povezavo je možno najti preko podobnih imen, kot so Konrad, Ulrik, Gotfried in Oton, vendar za Limbuške težko trdimo, da so to njihova tradicionalna imena. Še najbolj verjetna so imena Leopold, Verner in Konrad, vendar prvi dve nista tradicionalni imeni Mariborskih. Na sorodstvene vezi med obema rodbinama še najbolj kaže motiv v njihovih grbih. V obeh primerih gre za variacijo vzpenjajočega se

²⁴ Kos, *Vitez in grad*, str. 389; Bele, »Viltuška veja gospodov mariborskih pred letom 1311«, str. 12.

²⁵ Bele, »Viltuška veja gospodov mariborskih pred letom 1311«, str. 13–14.

²⁶ Kos, *Vitez in grad*, str. 389–391.

²⁷ Prav tam, str. 315.

leva.²⁸

Leopold je v zadnjem desetletju 12. stoletja povzročal veliko preglavic šentpavelskemu samostanu, saj je brez njihovega dovoljenja zgradil grad na območju Kamnice²⁹ ter se polastil še druge šentpavelske vasi, imenovane *Vollenanger*.³⁰ Komaj po plačani odškodnini s strani šentpavelskega samostana je Leopold zapustil območje Kamnice ter stolpasti grad, ki se v listinah omenja še leta 1374.³¹

Istočasno se omenja tudi Berenger Limbuški, ki je bil v primerjavi z Leopoldom zvesti vazal šentpavelskega samostana. Njun naslednik je bil Konrad, ki je živel na gradu nekje do leta 1241. Po njegovi smrti so se ponovno začele zaostrovati razmere med limbuškim in šentpavelskim samostanom,³² na kar je vplivalo tudi dejstvo, da v prvi polovici 13. stoletja na Štajerskem ni bilo splošno priznanega vladarja. To so s pridom izkoriščali nekateri štajerski plemiči, med njimi tudi gospodje iz Limbuša.³³ Naslednika Konrada, Rudolf in Henrik, sta vse do leta 1259³⁴ napadala šentpavelske posesti in ogrožala njihov vpliv na ožjem mariborskem območju.³⁵

Nasledniki obeh bratov so neuspešno nadaljevali politiko Limbuških. Nobenemu od njih ni uspelo dvigniti limbuške rodbine v pomembnejšo regionalno plemiško družino. To vemo, saj se Limbuški omenjajo le v listinah, ki zadevajo neka povsem tuja območja (Leopold leta 1268 in 1273, Verner leta 1275 in 1296 in Almerik Spete leta 1282).³⁶ Tudi v času izгона Otokarja Přemysla³⁷ v 70. letih 13. stoletja rodbina ni igrala pomembne vloge.³⁸

V začetku 14. stoletja so Limbuški prodajali osrednjo rodbinsko posest v bližini mesta Maribor. Grad je bil takrat v njihovi lasti, medtem ko so bile posesti le delno alodne. Oton Limbuški (1323–1343) je zadnji nam znani plemič, ki je še živel na limbuškem gradu. Otonu je, verjetno preko vstopa v službo grofov Celjskih ali gospodov Ptujskih, uspelo povečati svoj politični vpliv, kar pa ni trajalo dolgo. Že njegov naslednik Ulrik II. (1372–1374) je bil statusno degradiran, kar dokazuje poroka s hčerjo bogatega mariborskega meščana, ki pa je bil ne glede na bogastvo po statusu nižje kot plemič. Zadnji iz rodbine Limbuških, ki je živel v okolici Maribora, je bil Konrad, ki je umrl nekje pred letom 1390.³⁹

Da Limbuški že v prvi polovici 14. stoletja niso imeli v lasti celotnega gradu, govori listina iz leta 1333. V listini se omenja Lucija, vdova Rajnprehta z Maribora, ki je zastavila polovico limbuškega gradu (*halb haus zu Lembach*) Ulriku z Wallseeja. Wallseejski gradu in gospostva niso obdržali dolgo, saj je posestvo že konec 14. stoletja

---

²⁸ Martin Bele, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«, *Kronika* 69, št. 2 (2021), str. 218 (dalje: Bele, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«).

²⁹ Kos, *Vitez in grad*, str. 315.

³⁰ Bele, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«, str. 220.

³¹ Kos, *Vitez in grad*, str. 315, 296.

³² Prav tam, str. 315.

³³ Bele, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«, str. 221.

³⁴ Limbuški plemiči so s svojim agresivnim delovanjem šli v nekem trenutku predaleč, saj se je leta 1259 Rudolf Limbuški moral zahvaliti opatu Šentpavelskega samostana Gerhardu, da je Limbuškim oprostil za prizadejano škodo v času spora. Bele, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«, str. 221.

³⁵ Kos, *Vitez in grad*, str. 315.

³⁶ Prav tam, str. 316.

³⁷ Bele tudi dvomi, da so Limbuški bili prisotni v bitki pri Dürnkrotu leta 1278.

³⁸ Bele, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«, str. 222.

³⁹ Kos, *Vitez in grad*, str. 315-316.

pripadalo gospodom Marenberškim. Od začetka 15. stoletja pa je imelo gospostvo že status celjskega aloda,⁴⁰ kar morda lahko povežemo z limbuško-celjsko navezo v času Otonovega službovanja.

Celjski grofje so limbuško posestvo v 15. stoletju podeljevali kot fevd. Leta 1427 so posest v fevd podarili grofu Ivanu Frankopanu iz Korbave. Grof je veljal za pomembno osebnost na področju Maribora. V listinah se omenja kot gradiščan in gorski mojster grof Frankopan iz Krbave. Slednji si je tudi zagotovil, da se mu je dajalo »*letno po vodno vedro mošta in eno polovico denarja*«. ⁴¹ Grof je leta 1434 posest prepustil svoji ženi Doroteji s Stubenburga, ki pa ji je bila leta 1436, po smrti Ivana Frankopana, odvzeta s strani celjskih grofov. Limbuška posest je po smrti zadnjega celjskega grofa leta 1456 postala deželnoknežja last, se pravi Habsburška. ⁴²

Aljaž Žagavec: Nobility Around Maribor in the Early and Late Middle Ages

Summary:

The nobility was in the Maribor area even before the castle and the town were built. The number of noble families in the Maribor area increased with the appearance of Otokar III. in 1147. The Otokars brought with them from their native territory of Traungau the Gundakar family, which represents the mother family of the Maribor lords. Even before the Otokars and the Maribor lords, the Hompoški lords were active in this area around 1124, while the Maribor lords were first mentioned around 1175. A few years later, the noble families of the Meljski and Limbuški lords appeared in the first half of the 13th century. Based on the existing literature and documentary material, the historical development of the surrounding castles (Hompoš, Melje, Viltuš and Limbuš) is shown and consequently the nobility that owned them.

---

⁴⁰ Kos, *Vitez in grad*, str. 316.

⁴¹ Prav tam, str. 316; GZM VI/25; GZM VI/33; GZM VI/54.

⁴² Prav tam, str. 316.

Viri in literatura

Viri:

GZM III. – *Gradivo za zgodovino mesta Maribor*, III. zvezek, zbral in uredil Jože Mlinarič (Maribor, 1977).

GZM IV. – *Gradivo za zgodovino mesta Maribor*, IV. zvezek, zbral in uredil Jože Mlinarič (Maribor, 1978).

GZM VI. – *Gradivo za zgodovino mesta Maribor*, VI. zvezek, zbral in uredil Jože Mlinarič (Maribor, 1980).

Literatura:

Martin BELE, »Viltuška veja gospodov Mariborskih pred letom 1311«, *Kronika* 68, št. 1 (2020), str. 5–18.

Martin BELE, »Limbuš in Limbuški med 12. in 14. stoletjem«, *Kronika* 69, št. 2 (2021), str. 215–228.

Jože KOROPEC, »Mariborski grajski zemljiški gospostvi«, V: *Maribor skozi stoletja. Razprave I.* (Maribor, 1991).

Dušan KOS, *Vitez in grad. Vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja* (Ljubljana, 2005).

Jože MLINARIČ, »Melje in njegova malteška komenda od XII. stoletja do leta 1803«, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 51, št. 2 (1980), str. 217–238.

Tone RAVNIKAR, *Maribor v 12. stoletju. 850 let prve omembe Maribora. Gradivo za zgodovino mesta Maribor, XXXIX. zvezek* (Maribor, 2014).

Tone RAVNIKAR, »Maribor v 13. stoletju. 1.del: plemstvo v Mariboru in njegovi okolici na prelomu 12. v 13. stoletje«. *Studia Historica Slovenica* 20, št. 1 (2020), str. 41–66.

CELJSKO DEDOVANJE VUZENIŠKIH POSESTI

Povzetek:

Leta 1374 je izumrla rodbina gospodov Vuzeniških. Posesti so po smrti zadnjega Vuzeniškega pripadle Celjskim, saj so s Kolonom V. Vuzeniškim leta 1366 podpisali dedno pogodbo. Za vuzeniško dediščino se je potegovalo več akterjev, ki so se sklicevali na dedne pogodbe in zakonske zveze. Spori so se zavlekli vse do leta 1377, ko so Celjski dokončno prišli do vseh vuzeniških posesti.

Ključne besede:

Rodbina Vuzeniških, Kolon V. Vuzeniški, Celjski, Glaneški, Walseejski, dedne pogodbe, plemiške rodbine, 14. stoletje.

Rodbina Vuzeziških izvira iz rodbine Trušenjskih. Začetnika vuzeziške veje sta bila Kolon iz Seltenheima in Matilda Dravograjska, ki je bila hči Otona I. Dravograjskega in vnukinja Henrika I. Trušenjskega. Kljub temu da je začetnica veje ženska potomka Trušenjskih, Vuzeziške vseeno štejejo kot stransko linijo. O tem, da so bili Vuzeziški resnično stranska veja, pričča tudi grb, na katerem je na heraldičnem polju, podobno kot pri Trušenjskih, upodobljen orel.¹ Vuzeziški so v svoj grb dodali še ukrivljeno prečko.² Barve grba žal niso znane.

Pečat Kolona V. Vuzeziškega iz leta 1357
(vir: SI AS 1063/5722)

Kolon je značilno vuzeziško ime, ki so ga imeli vsi prvorojeni moški potomci. Iz rodbine sta po politični moči izstopala predvsem dva, in sicer Kolon III. in Kolon V.³

Kolon III. je bil eden številnih štajerskih plemičev, ki so leta 1276 v boju proti Otokarju Přemyslu prisegli zvestobo Rudolfu Habsburškemu⁴ in se leta 1278 v bitki na Moravskem polju tudi borili na Rudolfovi strani.⁵ Zvestoba Habsburžanom mu je omogočila tudi politični preboj, saj je v drugi polovici leta 1284 omenjen kot koroški deželni glavar,⁶ toda funkcije ni opravljal dolgo, saj je že naslednje leto umrl. Josip

---

¹ Martin Bele, »Rodbina Trušenjskih«, *Kronika* 59, št. 1 (2011), str. 24 (dalje: Bele, »Rodbina Trušenjskih«); Josef Kraßler, *Steirischer Wappenschlüssel* (Gradec, 1968), str. 208 (dalje: Kraßler, *Steirischer Wappenschlüssel*); Dušan Kos, *Vitez in grad: vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja* (Ljubljana, 2005), str. 401 (dalje: Kos, *Vitez in grad*).

² *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku 1246–1500* (tipkopis na Zgodovinskem Inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani), zbral in uredil Božo Otorepec, 14. september 1325 (dalje: GZS na SAZU).

³ Kos, *Vitez in grad*, str. 402.

⁴ *Gradivo za zgodovino Maribora*, II. zvezek, Listine 1260–1309, zbral in uredil Jože Mlinarič (Maribor, 1976), št. 35 (dalje: GZM II).

⁵ Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 26 in 27; Kos, *Vitez in grad*, str. 402.

⁶ Hermann Wiessner (ur.), *Monumenta historica ducatus Carinthiae V.* (Celovec, 1956), št. 574 (dalje: MDC V).

Mravljak in Dušan Kos omenjata, da naj bi Kolon III. poldrugo leto od 1284 do konca 1285 opravljal tudi funkcijo štajerskega deželnega glavarja.⁷

Njegov pravnuk Kolon V. predstavlja najmenitnejšega in najmočnejšega predstavnika rodbine, hkrati pa je tudi njen zadnji predstavnik. Kolon V. je od leta 1358 opravljal funkcijo glavarja v Pordenonu v Benečiji. V 60. letih 14. stoletja je Habsbružanom s svojimi četami pomagal v bojih z oglejskim patriarhom in Bavarsko. Leta 1363 je postal štajerski deželni glavar, istega leta pa je postal tudi štajerski deželnoknežji stolnik. Glavarsko funkcijo je opravljal do leta 1367 in morda za kratek čas tudi v letu 1371, funkcijo deželnoknežjega stolnika pa je opravljal do svoje smrti leta 1374. Ko je Kolon V. leta 1374 umrl, ni zapustil moških potomcev in za posesti rodbine se je pričel boj za dediščino.⁸

Dediščina, ki jo je Kolon zapustil, je obsegala slovenjgraško gospostvo, ki ga je kot deželnoknežji fevd imel v zastavo od leta 1364, freisinške fevde na Koroškem in avstrijskem Štajerskem, šentpavelske fevde v Dravski dolini in na Pohorju ter vuzeniško alodialno posest, ki je obsegala grad, trg in gospostvo Vuzenica. Slovenjgraško gospostvo je vojvoda Rudolf IV. Habsburški zastavil Haugu iz Devina, večino freisinških fevdov je dobila rodbina Liechtenstein-Murau, šentpavelske fevde Stubenbergi, zapletlo pa se je pri vuzeniških alodih.⁹

Pojasniti je treba tudi dejstvo, da je šentpavelski opat Vuzenico smatral kot samostanski fevd¹⁰ in jo leta 1361, v primeru da Kolon V. umre brez potomcev, kot fevd obljubil Habsbružanom. Toda šentpavelski opat v resnici ni bil fevdni gospod Vuzenice, saj je Kolonu do srede 14. stoletja uspelo alodizirati vuzeniško gospostvo in ga je na ta način tudi upravljal.¹¹ Leta 1366 je demantiral šentpavelskega opata in celjskima grofoma Ulriku in Hermanu, v primeru smrti brez dedičev, zapustil vuzeniški alod, ki je obsegal grad in trg Vuzenico z vso pripadajočo posestjo.¹² Toda po Kolonovi smrti Celjski vuzeniške dediščine niso pridobili takoj, temveč so se morali pogoditi še z drugimi dediči, ki so bili upravičeni do nje.¹³

Prva dedinja je bila Elizabeta Aufenštajnska, Kolonova žena, ki se je kmalu po moževi smrti poročila z Ulrikom Stubenberškim. Ulrik je po ženi zahteval vuzeniško dediščino. Dediči so bili tudi Walsejski in Glaneški, s katerimi je Kolon V., prav tako kot s Celjskimi, podpisal dedno pogodbo.¹⁴

Z Walsejskimi je Kolon V. podpisal dedno pogodbo leta 1344. V primeru smrti brez otrok je bratoma Eberhardu IV. in Henriku III. Walsejskemu zapustil vso svojo lastnino in fevde.¹⁵ Dušan Kos sicer navaja, da je pogodbo podpisal Kolon IV., kajti citira

⁷ Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 28; Kos, *Vitez in grad*, str. 402; Josip Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku* (Maribor, 1927), str. 12 (dalje: Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku*).

⁸ Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 29; Kos, *Vitez in grad*, str. 402; Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku*, str. 16–21; Franz Krones, *Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogthums Steier : 1283–1411* (Gradec, 1900), str. 157 (dalje: Krones, *Landesfürst, Behörden und Stände*).

⁹ Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku*, str. 22–23.

¹⁰ GZS na SAZU, 26. februar 1363.

¹¹ Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 29; Kos, *Vitez in grad*, str. 402; Hans Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte* (München, 1962), str. 152 (dalje: Pirchegger, *Die Untersteiermark*).

¹² GZS na SAZU, 13. oktober 1366.

¹³ Kos, *Vitez in grad*, str. 402.

¹⁴ Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 32.

¹⁵ GZS na SAZU, 30. november 1344.

Pircheggerjeve ugotovitve, ki pa so po mojem mnenju napačne. Če bi pogodbo z bratoma Eberhardom IV. in Henrikom III. Walsejskim podpisal Kolon IV., bi to pomenilo, da se Kolon V. do takrat še ni rodil in bi bil leta 1358, ko je opravljal funkcijo glavarja v Pordenonu v Benečiji, star največ 14 let, kar je praktično nemogoče.¹⁶

Stvar se še bolj zaplete, ko preberemo pogodbo, kjer Kolon brata Walsejska naslavlja z *öhaim*.¹⁷ Izraz v srednjeveški nemščini pomeni materin brat, lahko pa tudi kakšnega starejšega sorodnika.¹⁸ Kolon IV. je bil poročen trikrat, prva žena Gertruda je v virih omenjena leta 1306, druga žena Neža Glaneška je omenjena 1328 in je verjetno bila mati Kolona V., njegova tretja žena pa je bila Elizabeta Šumberška, s katero se je poročil 1344. Nobena od njih ni bila po rodu iz rodbine Walsejskih, kar pomeni, da se *öhaim* verjetno navezuje na starejše sorodnike, morda strice v drugem kolenu. Kolon IV. je bil vnuk Kolona III. in sin Kolona, ki je umrl pred letom 1285. Verjetno je bil prav ta Kolon poročen z eno od Walsejskih, kar bi pojasnilo, da sta v dedni pogodbi Eberhard IV. in Henrik III. imenovana *öhaim*.¹⁹

Izpostaviti je treba še eno zmoto, ki jo je naredil Pirchegger, in sicer, da je predvideval, da je pogodba z Walsejskimi propadla, ker sta Eberhard in Henrik Walsejski v letih 1351 in 1352 umrli.²⁰ Toda v tem primeru je šlo za Eberharda VIII. in Henrika V. iz linške linije, ki sta res umrli v zgoraj navedenih letih, in ne Eberharda IV. in Henrika III. iz drosendorfske linije, ki sta resnična podpisnika dedne pogodbe. Sin Henrika III., Wolfgang IV., se je za vuzeniško dediščino skliceval na pogodbo, ki sta jo leta 1344 podpisala njegov oče in stric Eberhard.²¹

Leta 1359 je Kolon V. sklenil novo dedno pogodbo, in sicer s svojim bratrancem Viljemom Glaneškim. Pogodba je bila problematična predvsem z enega vidika: Kolon je v pogodbi, v primeru da umre brez otrok, Viljemu zapustil različne fevde in alodialno posest, ki je obsegala Vuzenico s stolpom in trgov. S slednjim se ni strinjal šentpavelski opat, ki je imel Vuzenico za fevd šentpavelskega samostana, o čemer sem že pisal.²²

Kolon je imel po svoji smrti 1374 torej več dedičev, ki so se za njegovo dediščino pravdali do leta 1377. Prvi se je posesti odpovedal Viljem Glaneški. 23. aprila 1376 je v Mariboru prišlo do sporazuma med Viljemom na eni in Wolfgangom IV. Walsejskim, grofom Hermanom Celjskim in grofom Viljemom Celjskim na drugi strani. V zameno za 700 funtov se je Viljem Glaneški odpovedal bratrančevi dediščini.²³ Zanimivo je, da v pogodbi nista omenjena Kolonova vdova Elizabeta Aufensteinska in njen novi mož Ulrik Stubenberški. Do dogovora med Glaneškim, Celjskim in Walsejskim je verjetno prišlo, ker so bili vsi trije v sporu z Elizabeto in Ulrikom Stubenberškim. To bi pojasnilo prisotnost Viljema Glaneškega 5. marca 1377 na razrešitvi spora med Ulrikom Stubenberškim na eni in Glaneškim, Celjskim in Walsejskim na drugi strani, kljub temu

---

¹⁶ Kos, *Vitez in grad*, str. 402; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 151 in 152; Bele, *Rodbina Trušenjskih*, str. 29.

¹⁷ GZS na SAZU, 30. november 1344.

¹⁸ Matjaž Bizjak, »Gallenberški listinski arhiv in rodbinska genealogija«, *Zgodovinski časopis* 65, št. 3–4 (2011), str. 268 (dalje: Bizjak, »Gallenberški listinski arhiv«).

¹⁹ Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 29; Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku*, str. 17.

²⁰ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 152.

²¹ Max Doblinger, *Die Herren von Walsee : ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte* (Dunaj, 1906), str. 556 in 572 (dalje: Doblinger, *Die Herren von Walsee*).

²² Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 28; Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku*, str. 13.

²³ GZS na SAZU, 23. april 1376.

da se je dediščini odpovedal že leto prej.²⁴

Za razsodnike v sporu so bili imenovani avstrijski deželni maršal Bernhard iz Maissaua, Ulrik Liechtensteinski, Henrik Rauhensteinski in štajerski deželni glavar Rudolf Walseejski iz ennske linije. Razsodili so, da se mora Ulrik Stubenberški odpovedati Vuzenici v korist grofa Hermana Celjskega.²⁵ Ulrik Stubenberški je v zameno dobil 1500 funtov. Kmalu za tem je svoje pravice do vuzeniške dediščine Celjskim prodal tudi Wolfgang IV. Walseejski.²⁶

Celjski pa niso pridobili le vuzeniške alodialne posesti, temveč so od Albrehta III. Habsburškega v zahvalo za številne usluge dobili v fevd vse posesti, ki jih je Kolon V. pred smrtjo imel v fevdu ali zastavi od Habsburžanov.²⁷ Celjski so iz boja za vuzeniško dediščino izšli kot zmagovalci in si s tem pridobili obširne posesti na Spodnjem Štajerskem, s čimer so še povečali že tako veliko politično moč.²⁸

---

²⁴ GZS na SAZU, 5. marec 1377.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 153; Bele, »Rodbina Trušenjskih«, str. 32; Mravljak, *Vuzenica v srednjem veku*, str. 24.

²⁷ GZS na SAZU, 4. marec 1377.

²⁸ Kos, *Vitez in grad*, str. 402.

Dejan Juhart: Celje's Inheritance of Vuzeniški Properties

Summary:

In 1374 the Vuzeniški noble family died out. After the death of the last Vuzeniški lord, their estates were inherited by the Lord of Celje, as both families signed a hereditary contract with Colon V. Vuzeniški in 1366. But for the heritage of Vuzenica, several agents competed, citing inheritance contracts and marriages. Disputes dragged on until 1377 when the Celje noble family finally acquired all Vuzenica estates.

Viri in literatura

Viri :

ARS – Arhiv Republike Slovenije.

GZS na SAZU – Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku 1246-1500 (tipkopolis na Zgodovinskem Inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani), zbral in uredil Božo Otorepec.

GZM II – Gradivo za zgodovino mesta Maribor, II. zvezek, zbral in uredil Jože Mlinarič (Maribor, 1976).

MDC V – Monumenta historica ducatus Carinthiae V. Ur. Hermann Wiessner (Celovec, 1956).

Literatura:

Martin BELE, »Rodbina Trušenjskih«, *Kronika* 59, št. 1 (2011), str. 5–34.

Matjaž BIZJAK, »Gallenberški listinski arhiv in rodbinska genealogija«, *Zgodovinski časopis*, letnik 65, št. 3–4 (2011), str. 248–291.

Max DOBLINGER, *Die Herren von Walsee: ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte* (Dunaj, 1906).

Dušan KOS, *Vitez in grad: vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja* (Ljubljana, 2005).

Josef KRAßLER, *Steirischer Wappenschlüssel* (Gradec, 1968).

Franz KRONES, *Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogthums Steier: 1283–1411* (Gradec, 1900).

Josip MRAVLJAK, *Vuzenica v srednjem veku* (Maribor, 1927).

Hans PIRCHEGGER, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte* (München, 1962).

Tajda Tripkovič

diplomirana japonologinja (UN) in študentka na Oddelku za zgodovino, Filozofska fakulteta UM

SEPPUKU: med zgodovino in idealom – tradicionalni samomor samurajev v luči del Hagakure in Bushido

Povzetek:

Avtorica v prispevku raziskuje dva vidika seppukuja – zgodovinsko plat in romantično sliko rituala. Z vidika zgodovinskega razvoja avtorica primerja idealiziran prikaz seppukuja v delih Hagakure in Bushido. Prispevek vsebuje kratek pregled zgodovine rituala in samurajev, pri čemer je poudarek na prikazu seppukuja v dveh preučevanih delih. Imena in izrazi v prispevku (izjema izraz »samuraji«) po odločitvi avtorice niso slovenizirani, prav tako pa je v besedilu obdržan japonski način pisanja imen po principu priimek, ime.

Ključne besede:

Seppuku, samuraji, Hagakure, Bushido, ritual samomora, Japonska.

Samuraji

Samuraji so se začeli pojavljati med 9. in 10. stoletjem kot rezultat sprememb v socialno-političnem okolju. Za klasično dobo samurajev velja obdobje med približno 1000–1450, ko so samuraji že imeli vojaško vlogo, medtem ko so se vojaško še dodatno razvili v obdobju med 15. in 17. stoletjem, ko so na Japonskem divjale vojne.¹ Zgodnji samuraji so bili tesno povezani z zemljo v njihovi lasti in s kmetijstvom. Bolj kot na bojevanje so bili osredotočeni predvsem na upravljanje svoje zemlje in kultivacijo svojih polj. Prav tako se samuraji srednjeveške Japonske niso toliko ukvarjali s slavo, bolj jih je zanimala zemlja; slednja je namreč pomenila življenjsko udobje in bogastvo. Kar se tiče zvestobe, so znani primeri, ko so samuraji sredi bitke zamenjali stran in s tem tudi svojega gospodarja.² Vseeno pa ostaja dejstvo, da so bili samuraji družbena elita v času fevdalne Japonske. Znotraj štirirazrednega družbenega sistema, ki so ga Japonci prevzeli od Kitajcev, so imeli najvišji položaj; vseeno pa se je treba zavedati, da je tudi znotraj razreda samurajev obstajala hierarhija, po kateri so imeli nekateri samuraji več moči in vpliva kot drugi.³

Predstava o samurajih, kot jo imamo danes, izvira iz obdobja *shogunata* Tokugawa,⁴ ki predstavlja tudi vrh samurajske družbe.⁵ Samuraji so služili lokalnim vojaškim gospodom, imenovanim *daimyō*.⁶ Znano je dejstvo, da so imeli svoj kodeks, imenovan *bushidō*. Sam izraz pred 17. stoletjem ni obstajal, kodeks pa se je razvil v času Tokugawa. Ker je bilo to obdobje mirno, je bilo le malo bitk; posledično so imeli samuraji, katerih življenja več ni narekovala vojna, več časa za razvoj strogega kodeksa in ustreznih procedur za različne situacije.⁷

Seppuku: kratek pregled

Seppuku je bil ena izmed takrat poznanih možnih samomorilnih metod; obstajali so še drugi načini, kot na primer zaužitje strupa in samomor z obešanjem.⁸ Samomor je imel vedno posebno mesto v japonski zgodovini, *seppuku* pa je veljal za častno dejanje v času fevdalne Japonske.⁹ Četudi je *seppuku* morda res unikaten tradicionalni ritual, njegov izvor ni japonski; tip samomora, pri katerem so se možje zabodli do smrti, izvira iz Kitajske. Razlog, da *seppuku* kot tip samomora ne izvira iz Japonske, kot argumentira avtor Andrew Rankin, tiči v tem, da so meči na Japonsko prišli šele v 3. stoletju s Kitajske in Koreje. Vseeno pa je obred *seppukuja* kot vrsta samomora, pri katerem si oseba prereže

---

¹ Anthony Cummins, *Samurai and Ninja: The Real Story Behind the Japanese Warrior Myth That Shatters the Bushido Mystique* (North Clarendon, Vermont, 2015), str. 24–25 (dalje: Cummins, *Samurai and Ninja*).

² Harold Bolitho, »The Myth of the Samurai«, v: *Japan's Impact on the World*, ur. Allan Rix in Ross Mouer (Canberra, 1984), str. 3–4 (dalje: Bolitho, »The Myth«).

³ Cummins, *Samurai and Ninja*, str. 13, 27.

⁴ Obdobje med 1603–1868, drugače poznano tudi kot obdobje Edo.

⁵ Bolitho, »The Myth«, str. 5.

⁶ Cummins, *Samurai and Ninja*, str. 35.

⁷ Bolitho, »The Myth«, str. 6.

⁸ Miyoshi Ōkuma, *切腹の歴史* [Zgodovina *seppuku*-ja] (Tōkyō, 1973), str. 17 (dalje: Ōkuma, *切腹の歴史*).

⁹ Yuko Kawanishi, »On Karo-Jisatsu (Suicide by Overwork); Why Do Japanese Workers Work Themselves to Death?«, *International Journal of Mental Health* 37, št. 1, str. 62.

trebuh, in kot ohranjajoč se socialno-kulturni fenomen poznan samo na Japonskem.¹⁰

Seppuku se je razvijal vzporedno s samurajskim razredom,¹¹ najverjetneje pa je uradno postal del japonskih protokolov v zadnjih desetletjih obdobja Heian (794–1185).¹² V 12. stoletju je *seppuku* predstavljal enega izmed načinov, s katerim so si poraženi bojevniki lahko vzeli življenje, preden bi jih zajel njihov nasprotnik.¹³

V 14. stoletju, v času obdobja Kamakure (1185–1333), so se v vojni literaturi pogosto pojavljali primeri skupinskih samomorov, kar je bilo na primer skrajno nenavadno v kronikah iz kasnejšega obdobja Sengoku (1467–1568), kjer obstaja malo primerov, da bi več kot dva moža hkrati storila samomor.¹⁴ Ritual in uradna ceremonija sta bila izpopolnjena v obdobju Tokugawa. V tem času je bil izpopolnjen tudi *bushidō*.¹⁵

V času Tokugawa je *seppuku* postal ena izmed petih formalnih in institucionaliziranih kazni za samuraje,¹⁶ ki so jih le redko obsodili na smrt. V primerih, da se je to zgodilo, so kot privilegij lahko storili *seppuku*, ki jim je dovolil ohraniti dostojanstvo, da so si lahko sami vzeli življenje, namesto da bi jih usmrtil nekdo drug (to bi bilo namreč nečastno).¹⁷

Razlog, da je bil za *seppuku* izbran prerez trebuha, izvira iz starega japonskega prepričanja, da v območju trebuha živi človekova duša, abdomen pa je tudi fizični center človeškega telesa. Posledično so verjeli, da je abdomen center človekovih misli, volje, duha ipd. S tem, ko so zarežali v abdomen kot dušni center, so se odkupili za storjen zločin.¹⁸ Obstaja več vrst *seppukuja*, ki pa v tem prispevku niso natančneje obravnavani, kot tudi niso predstavljeni različni načini rezov, ki so jih lahko izvedli pri ritualu. Naj omenimo, da je *seppuku* lahko bil izveden v stoječem ali sedečem položaju. *Seppuku*, izveden v stoječem položaju, se imenuje *tachibara*. Te metode so se poslužili takrat, ko ni bilo več časa, da bi samomor lahko izvedli v sedečem položaju. *Seppuku*, ki je bil storjen v sedečem položaju, se imenuje *suwaribara*. Prav tako razlikujemo dva tipa *seppukuja* glede na svobodo izbire – torej, ali je bil ritual storjen prostovoljno ali ne.¹⁹

Obreda *seppukuja* sprva ni obkrožala ceremonija, ker je bil samomor največkrat storjen v primerih neizogibnega poraza ali zajetja. Najzgodnejše smernice rituala segajo v obdobje dvajsetih let 16. stoletja, vendar se izvorni teksti niso ohranili, kasnejši priročniki pa so povečini vsebovali navodila za *kaishakuja* in njegove pomočnike.²⁰ *Kaishaku* je izraz za asistenta in pomočnika pri ritualu *seppukuja*. Četudi so *kaishaku* obstajali že prej, so uradno postali del ceremonije v času Tokugawa. *Seppuku* predstavlja boleč proces, zato je bila glavna naloga pomočnika poškodovati karotidni arteriji v

---

¹⁰ Andrew Rankin, *Seppuku: A History of Samurai Suicide* (United States, 2018), str. 10–11 (dalje: Rankin, *Seppuku*).

¹¹ Toyomasa Fusé, »Suicide and Culture in Japan: A Study of Seppuku as an Institutionalized Form of Suicide«, *Social Psychiatry* 15, št. 2 (1980): str. 58 (dalje: Fusé, »A Study of Seppuku«).

¹² Rankin, *Seppuku*, str. 18.

¹³ Ulrich Pauly, *Seppuku: Ritueller Selbstmord in Japan* (Tokyo, 1995), str. 15 (dalje: Pauly, *Seppuku: Ritueller Selbstmord*).

¹⁴ Rankin, *Seppuku*, str. 62.

¹⁵ Fusé, »A Study of Seppuku«, str. 58; Ōkuma, *切腹の歴史*, str. 104.

¹⁶ Jack Seward, *Hara-Kiri: Japanese Ritual Suicide* (Rutland, Vermont, Tokyo, 2012), str. 29 (dalje: Seward, *Hara-Kiri*).

¹⁷ Fusé, »A Study of Seppuku«, str. 59.

¹⁸ Seward, *Hara-Kiri*, str. 29; 31.

¹⁹ Pauly, *Seppuku: Ritueller Selbstmord*, str. 30; Fusé, »A Study of Seppuku«, str. 59–60.

²⁰ Rankin, *Seppuku*, str. 87.

vratu.²¹

Seppuku kot ideal: Hagakure

Hagakure je neke vrste priročnik, ki vsebuje smernice o ravnanju in obnašanju samurajev. V obeh delih (*Hagakure* in *Bushido*) so vključeni zgolj primeri, ki se lahko neposredno povezujejo z idealizacijo *seppukuja* in motivov zanj.

Delo *Hagakure* je bilo napisano v začetku osemnajstega stoletja.²² V tem kontekstu je čas nastanka dela pomemben, saj se je njegov avtor, Yamamoto Tsunetomo, rodil v času miru in nikdar ni izkusil bitke. Temu navkljub pa se ukvarja s svetom krvi in smrti. Avstralski zgodovinar Harold Bolitho omeni tudi, da je Yamamoto umrl v postelji, kar je bil način smrti, ki za samuraja ni bil najbolj primeren.²³

Enega izmed ključnih delov v *Hagakure* opisuje naslednji citat:

»Pot bojevnika (bushidō) je najdena v umiranju. Če je človek soočen z izbiro med življenjem in smrtjo, potem naj se preprosto odloči za smrt. Odločitev ni pretirano težka, samo stopiti je potrebno naprej in odločitev samozavestno sprejeti.«²⁴

Odlomek izraža avtorjevo prepričanje, da je bila smrt smisel bojevnikovega življenja. Med življenjem in smrtjo naj bi bojevnik brez pomišljanja izbral slednjo. Če se besede Yamamota razumejo dobesedno, potem bojevniki pravzaprav izbire sploh niso imeli, saj je bila zanje samo ena pot, to je smrt. Vseeno pa gre to v navzkriž z obstojem prisilnega oziroma neprostoVOLjnega *seppukuja*. Prav tako je težko dokazati, da so vsi, ki so storili *seppuku*, dejansko želeli umreti (četudi so opravili ritual), še posebej, če so bili s *seppukujem* kaznovani. Res je, da je možki storil *seppuku*, da bi ohranil čast, vseeno pa ostaja vprašanje, če bi, v primeru da bi imel na voljo možnost, ki bi mu omogočala življenje, izbral smrt. V korist argumentu, da si vsak ni želel umreti, govori primer, ki ga omenja avtor Jack Seward, v katerem je obsojeni mož od svojega asistenta vzel meč, ga z njim ubil in nato pobegnil.²⁵ Ta primer predstavlja kontrast argumentu Yamamota, da odločitev za smrt ni pretirano težka in da naj bo sprejeta s samozavestjo.

Izpostaviti je treba še naslednji del v *Hagakure*:

»Vadi svojo smrt vsako jutro in vsak večer. Samo, ko nenehno živiš, kot da bi bil že truplo, boš lahko našel svobodo v vojaški Poti in skozi svoje življenje brez napake opravil svoje dolžnosti ...«²⁶

Takšno razmišljanje nakazuje, da so samuraji morali biti nenehno pripravljeni na smrt. V času, ko so na Japonskem divjale vojne, bi bilo takšno razmišljanje precej logično, saj so bili časi nestabilni, boji pa nenehno potekali. Vendarle pa je bil *Hagakure* napisan v času, ko je vladal mir. Odlomek bi lahko nakazoval podporo *junshi seppukuju*. Slednji je bil

---

²¹ Ōkuma, *切腹の歴史*, str. 130; Seward: *Hara-Kiri*, str. 61.

²² Tsunetomo Yamamoto, *Hagakure: The Secret Wisdom of the Samurai* (North Clarendon, 2014), str. 11 (dalje: Yamamoto, *Hagakure*).

²³ Bolitho, »The Myth«, str. 7.

²⁴ Yamamoto, *Hagakure*, str. 42.

²⁵ Seward, *Hara-Kiri*, str. 58.

²⁶ Yamamoto, *Hagakure*, str. 43.

vrsta *seppukuja*, ki ga je samuraj storil po smrti svojega gospodarja in je postal aktualen prav v času Tokugawa.²⁷ Namesto, da bi se samuraj pripravljaj na smrt v bitki, se je lahko pripravljaj na smrt iz zvestobe. Če upoštevamo to možnost, je samurajski kodeks za svoje sledilce na nek način predstavljaj socialni pritisk – samuraji so storili *seppuku* kot navidezni prikaz zvestobe. Lahko bi se tudi sklepaj, da zgornji odlomek nakazuje avtorjevo nostalgijo po preteklosti, saj Yamamoto kasneje zapiše: »Navade bojevnikov se slabšajjo brez popravila.«²⁸ Ta del se nanaša na spremembe in razlike med samuraji v času Yamamota in samuraji iz preteklosti.

Še ena implikacija, da je do *seppukuja* pravzaprav vodil socialni pritisk, je nakazana v naslednjem citatu:

»Namesto, da živiš v sramoti in si preostanek svojega življenja pobit, je boljše, da si prerežeš trebuh. Če se ne želiš odpovedati svojemu življenju in namesto tega nenehno iščeš izgovore, da je *seppuku* »nesmiselna smrt«, potem boš morda živel še pet let, največ desetletje ali dve. Pri tem pa te bodo vrstniki nenehno omalovaževali in še najprej boš živel v sramoti. Ta sramota se bo nadaljevala tudi po tvoji smrti in tvoji potomci bodo podedovali tvoj sramotni ugled.«²⁹

V tem primeru, gledano s perspektive Yamamota, *seppuku* ni predstavljaj pritiska, saj je bila v ospredju predvsem čast. Vseeno pa je razvidno, da je bil za Yamamota človek, ki je izbral življenje, strahopetec; takšen ugled je obdržal skozi celotno življenje, zraven tega pa se je njegov ugled prenesel tudi na njegovo družino.

Seppuku kot ideal: Bushido

Avtor *Bushida* Nitobe je bil sin samuraja iz poznega obdobja Tokugawa in je bil rojen leta 1862, šest let pred restavracijo *Meiji*. Nitobe je bil povečini izobražen v angleščini, šolo pa je od petnajstega leta naprej obiskoval na otoku Hokkaidu; na območju, ki je šele začelo postajati del Japonske. Posledično je bil Nitobe kulturno, lingvistično in prostorsko ločen od Japonske, avtor Cameron G. Hurst pa zapiše tudi, da je Nitobe posedoval plitko razumevanje japonske zgodovine in literature.³⁰ Ne glede na to je bilo njegovo delo *Bushido: The Soul of Japan* vplivno. V pričujočem prispevku so, v omejenem obsegu, obravnavani zgolj deli, ki se neposredno navezujejo na *seppuku*.

Nitobe je pisal v skladu z ideologijo časti in glorificiral tako *seppuku* kot smrt. V sledočem odlomku se lahko vidi, kako je boleč in precej srhljiv način smrti prikazan kot nekaj lepega in pozitivnega:

»V naših mislih je takšen način smrti povezan s primeri najplemenitejših dejanj in najbolj ganljivimi patosi. Nič odvratnega, še manj pa absurdnega, tega ne more spremeniti. Preobrazbena moč kreposti, veličine, nežnosti je tako čudovita, da najnižja oblika smrti prevzame čudovitost in postane simbol novega življenja /.../.«³¹

---

²⁷ Seward, *Hara-Kiri*, str. 32.

²⁸ Yamamoto, *Hagakure*, str. 78.

²⁹ Prav tam, str. 152.

³⁰ Cameron G. Hurst, »Death, Honor, and Loyalty: The Bushidō Ideal«, *Philosophy East and West* 40, št. 4 (1990), str. 511–512.

³¹ Inazo Nitobe, *Bushido: The Soul of Japan* (Tokyo, 1908), str. 101.

Kar se tiče same izvedbe *seppukuja*, Nitobe piše tako:

»Bil je izpopolnitev samouničenja in nihče ga ni mogel izvesti brez največje hladnokrvnosti in mirnega obnašanja /.../.«³²

Gre za idealizacijo, saj oklevanje posameznikov, da bi izvedli *seppuku*, ni omenjeno nikjer; prav tako niso omenjeni primeri, v katerih so si ljudje v zadnjem hipu premislili – ti dogodki govorijo proti »največji hladnokrvnosti in mirnemu obnašanju«.

Nitobe po drugi strani piše, da so bili nekateri primeri *seppukuja* izvedeni brez pravega razloga. Ideja gloriciranega rituala naj bi bila privlačna predvsem mladim, življenje samo pa je bilo po takratnih standardih časti razumljeno kot 'poceni'.³³ Del »brez pravega razloga« je odprt več interpretacijam. Nekateri bi na primer rekli, da je bil *junshi seppuku* morda resda nekoliko ekstremen in je bil rezultat socialnega pritiska, drugi pa bi situacijo lahko argumentirali tako, da je bila zvestoba v tistem času zelo cenjena in da sam akt takrat ni bil viden kot brezsmiseln.

Tajda Tripkovič: Seppuku: Between History and Ideology- Traditional Suicide of the Samurai in the Light of the Works by Hagakure and Bushido

Summary:

In the article, the author explores two sides of seppuku - the historical side and the romantic image of the ritual. In comparison to historical development, the author presents the idealized depiction of seppuku in the works of Hagakura and Bushido. The paper provides a brief overview of the history of the ritual and the samurai, with an emphasis on the depiction of seppuku in the two works studied. Names and expressions (except the term "samurai") are not Slovenized in the article due to the decision of the author, and the Japanese way of writing names according to the principle of surname, first name is also preserved in the text.

---

³² Inazo Nitobe, *Bushido: The Soul of Japan* (Tokyo, 1908), str. 105.

³³ Prav tam, str. 113.

Viri in literatura

Literatura:

Harold BOLITHO, »The Myth of the Samurai«, v: *Japan's Impact on the World*, ur. Allan Rix in Ross Mouer (Canberra, 1984), str. 2–9.

Anthony CUMMINS, *Samurai and Ninja: The Real Story Behind the Japanese Warrior Myth That Shatters the Bushido Mystique* (North Clarendon, Vermont, 2015).

Toyomasa FUSÉ, »Suicide and Culture in Japan: A Study of Seppuku as an Institutionalized Form of Suicide«, *Social Psychiatry* 15, št. 2 (1980), str. 57–63.

Cameron G. HURST, »Death, Honor, and Loyalty: The Bushidō Ideal«, *Philosophy East and West* 40, št. 4 (1990), str. 511–527.

Yuko KAWANISHI, »On Karo-Jisatsu (Suicide by Overwork); Why Do Japanese Workers Work Themselves to Death?«, *International Journal of Mental Health* 37, št. 1, str. 61–74.

Inazo NITOBÉ, *Bushido: The Soul of Japan* (Tokyo, 1908).

Miyoshi ŌKUMA, *切腹の歴史* [Zgodovina seppuku-ja] (Tōkyō, 1973).

Ulrich PAULY, *Seppuku: Rituelleselbstmord in Japan* (Tokyo, 1995).

Andrew RANKIN, *Seppuku: A History of Samurai Suicide* (United States, 2018).

Jack SEWARD, *Hara-Kiri: Japanese Ritual Suicide* (Rutland, Vermont, Tokyo, 2012).

Tsunetomo YAMAMOTO, *Hagakure: The Secret Wisdom of the Samurai* (North Clarendon, 2014).

Lea Belec

diplomirana zgodovinarica (UN)

JUGOVZHODNA EVROPA SKOZI OČI ŽENSKIH POPOTNIC

Povzetek:

Prispevek obravnava potovanje Lady Mary Wortley Montagu z Dunaja v Istanbul leta 1717 ter delovanje Pauline Adeline Irby in Georgine MacKenzie na balkanskem polotoku v drugi polovici 19. stoletja ter poskuša prikazati razlike med njihovim dojetjem obravnavanega območja. V prispevku je najprej opisano »odkritje«
vzhodne oz. jugovzhodne Evrope v obdobju razsvetljenstva, nato sta predstavljena potovanje Lady Mary in njeno dojetje jugovzhodne Evrope, za primerjavo pa je predstavljeno še delovanje Irbyjeve in MacKenzijske.

Ključne besede:

Lady Mary Wortley Montagu, Pauline Adeline Irby, Georgina MacKenzie, jugovzhodna Evropa, razsvetljenstvo, Osmansko cesarstvo.

»Odkritje« vzhodne oz. jugovzhodne Evrope

V obdobju renesanse je bila temeljna ločitev Evrope na severni in južni del. Tako antični Rimljani kot tudi renesančni prebivalci italijanskih mestnih držav so imeli ljudstva na severu za barbare. Novo »razdelitev« kontinenta na vzhod in zahod je prineslo razsvetljenstvo. Novi centri razsvetljenstva so nadomestili stare centre renesanse, stare dežele barbarstva in zaostalosti na severu pa so bile temu primerno predstavljene na vzhod. Razsvetljenstvo je tako moralo izumiti zahodno in vzhodno Evropo kot dopolnilna pojma, ki drug drugega definirata kot sosednja in nasprotna.¹

Popotniki iz zahodne v vzhodno in jugovzhodno Evropo so bili v 18. stoletju ključnega pomena za to novo orientacijo. Ta prostor je bil zanje neznan. Vsak popotnik je tako s sabo nosil »mentalni zemljevid«, ki ga je lahko med potjo svobodno komentiral, olupševal, dodeloval in spreminjal. Dežele, ki so jih obiskali in odkrivali, so lahko združevali v povezano celoto in jih primerjali z zahodno Evropo ter tako vzpostavili razvojno delitev celine.²

Pred koncem 18. stoletja so bila potovanja po Balkanu bolj naključna. Večina jih je potovala v Istanbul ali pa še dlje na vzhod, pot čez balkanski polotok pa je bila najvarnejša. Konec 18. stoletja so začeli prevladovati popotniki, ki so v vzhodno in jugovzhodno Evropo potovali z določenim namenom. Z opazovanjem so preučevali tamkajšnje dežele s političnega, vojaškega ali ekonomskega vidika. Pisci so bili v svojih potopisih nemalokrat pristranski, torej je bilo od vsakega posameznika odvisno, kakšno mnenje si je o teh deželah ustvaril in kako ga je predstavil publiki.³

Potovanja onkraj meja zahodnega krščanstva so pomagala razširiti meje Evrope na nekaj več kot le na geografsko vprašanje. Popotniki so v potopisih poskušali predstaviti jezik, kulturo, vero in politiko prebivalstva vzhodne in jugovzhodne Evrope. Podoba Turka kot krutega in mogočnega nevernika iz 16. in 17. stoletja je temeljila na strahu pred krščansko šibkostjo in neenotnostjo; pokvarjen in despotski sultan iz 18. stoletja pa je pozornost usmeril na evropske značilnosti morale in svobode. Nazadnjaškemu človeku 19. stoletja je Evropa nasproti postavila zahodno pokroviteljstvo in napredek. Pozitivne ocene osmanske družbe, ki niso bile redke, so Evropejci uporabljali kot sredstvo za opozarjanje na napake in pomanjkljivosti doma.⁴

Potopisna literatura 18. stoletja je bila neločljivo povezana z *Grand Tourom*,⁵ ki je bil privilegij predvsem otrok angleških aristokratov. V viktorijanskem obdobju je potopisno pisanje kazalo svojo naklonjenost zahodnemu imperializmu. Zahodni potopisci, zlasti britanski, so ga uporabljali kot sredstvo za utrjevanje svoje superiornosti. To pojasnjuje, zakaj je bil prostor vzhoda označen kot nebrzdani, čuten, otročji in

---

¹ Larry Wolff, *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment* (Stanford, 1994), str. 4–5 (dalje: Wolff, *Inventing Eastern Europe*).

² Prav tam, str. 6.

³ Božidar Jezernik, *Divja Evropa: Balkan v očeh zahodnih politikov* (Ljubljana, 2011), str. 18–19.

⁴ Wendy Bracewell, »The Limits of Europe in East European Travel Writing«, v: *Under Eastern Eyes: a comparative introduction to East European travel Writing on Europe*, ur. Wendy Bracewell in Alex Drace-Francis (Budimpešta, 2008), str. 78–79.

⁵ *Grand Tour* je bil potovanje aristokratskih mladeničev po najpomembnejših evropskih državah in mestih, ki so jih obiskali v okviru svojega izobraževanja. »Grand tour«, *Cambridge Dictionary*, dostopno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/grand-tour>, sneto: 31. 3. 2022.

barbarski.⁶ V 18. in 19. stoletju so se potopisnega pisanja začele posluževati tudi ženske popotnice. Na ta račun so se začeli pojavljati različni stereotipi, ki so te ženske predstavljali kot ekscentrične »stare device v tujini«, ki so se odkrito upirale omejitvam viktorijanske družbe. Takšni stereotipi so se pozneje umaknili priznanju številnih popotnic v tem obdobju, različnim okoliščinam, v katerih so potovale, ter načinom njihovega potovanja.⁷

Lady Mary Wortley Montagu

Lady Mary Pierrepont se je rodila leta 1689 v družini angleških aristokratov. V očetovih knjižnicah je razvila strast do branja, sama se je naučila latinščine in pri 14 letih objavila knjigo v verzih. Že pri 21 letih je oblikovala mnenje, da so ženske deležne premalo izobrazbe. Postala je zagovornica izobrazbe za dekleta, prav tako pa si je prizadevala za vzpostavitev enakopravne zakonske zveze.⁸

Leta 1716 sta se z možem Edwardom Wortleyem preselila v Istanbul, kamor so slednjega imenovali za veleposlanika. Iz Istanbula je Mary Wortley pisala pisma svojim dopisovalcem, to so bili njena sestra, razni pisatelji in esejisti. Po vrnitvi v London je sestavila knjižico *Turkish Embassy Letters*, kjer so bile zbrane že prečiščene in urejene različice njene korespondence z zgoraj omenjenimi osebami. Čeprav je knjižica sestavljena kot serija pisem, jo je bolj primerno obravnavati kot potopisno knjigo, saj je pisma temeljito uredila in vključila še odlomke iz svojega dnevnika. Knjiga *Turkish Embassy Letters* je bila objavljena leta 1763.⁹

Lady Mary se je potovanja na vzhod bala. Tako je januarja 1717, na predvečer odhoda z Dunaja proti Istanbulu, pisala svoji sestri in v pismu celo omenjala možnost, da potovanja sploh ne bo preživela. Takšnih strahov ni bilo mogoče pripisati oddaljenosti Anglije ali prefinjenosti angleške aristokracije, temveč so jih prikazovali predvsem Dunajčani, katerih bližina z Ogrsko, ki je bila še slaba tri desetletja prej del Osmanskega cesarstva, je krepila njihovo zavest o vzhodni Evropi kot »breznu«. Potovanje je bilo zanj, kakor da bi šla v vojno, vseeno pa ga je poskušala dojeti kot priložnost za nove pustolovščine, kar je bil pogost razlog, da so različni popotniki v 18. stoletju potovali na vzhod.¹⁰

Na potovanju proti vzhodu se je Lady Mary s svojo skupino ustavila v Sofiji. Njena največja dogodivščina v Sofiji je bila orientalske narave, obiskala je turško kopel, kjer so jo dame prijazno sprejele v preprosti angleščini in popolnoma gole. To temo je po povratku v London priporočila angleškemu slikarjem, saj je bil takšen prizor nekaj drugačnega, kot je bila navada v Angliji. Jean Ingres, francoski slikar iz 19. stoletja, je iz francoskega prevoda dela *Turkish Embassy Letters* kopiral odlomek opisa turške kopeli,

---

⁶ Ahmad Gholi, »Image of Oriental Turkmen Female Travelers in the Nineteenth Century Western Travel Writing«, *International Journal of Applied Linguistics and English Literature* 6, št. 3 (2017), str. 43.

⁷ Carl Thompson, »Journeys to Authority: Reassessing Women's Early Travel Writing, 1763–1862«, *Women's Writing* 24, št. 2 (2017), str. 131–132.

⁸ Anna J. Secor, »Orientalism, Gender and Class in Lady Mary Wortley Montagu's Turkish Embassy Letters: To Persons of Distinction, Men of Letters & c« *Cultural Geographies* 6, št. 4 (1999), str. 377–378 (dalje: Secor, »Orientalism«).

⁹ Prav tam, str. 379.

¹⁰ Wolff, *Inventing Esatern Europe*, str. 39.

ki mu je postal navdih za sliko *The Turkish Bath*.¹¹ Kopel, ki jo je Lady Mary obiskala, je primerjala s kavarnami v Veliki Britaniji, ki so bile namenjene moškim. Takšne kopeli je dojela kot neomejen ženski prostor, ki je imel enako funkcijo kot britanski (a moški) ekvivalent kavarne.¹²

Najbolj posrečen splet naključij, ki ga je Lady Mary doživela na svojem potovanju in preko nje tudi Velika Britanija, je bil povezan s prakso cepljenja proti črnim kozam. Z njo se je seznanila med bivanjem v Adrianoplu. V Osmanskem cesarstvu je bila ta praksa takrat kar precej razširjena. Njena vera v cepivo je bila tako močna, da je leto zatem dala cepiti celo svojega sina. Ko se je vrnila v London, je uresničila svojo željo po popularizaciji cepljenja, kljub temu da je cerkev temu odločno nasprotovala, saj je cepljenje dojemala kot poganski ritual. Naposled je leta 1721 dobila dovoljenje, da je na sedmih obsojenih zločincih izvedla poskusno cepljenje, vsi kaznjenci pa so ozdraveli. Naslednje leto so cepljenje uspešno prestali tudi nekateri člani kraljeve družine, po tem pa je praksa cepljenja postala modna.¹³

Med potovanjem je svoje mnenje o vzhodni Evropi zelo spremenila. Že hitro po odhodu z Dunaja je v pismih pisala, da komaj zadržuje smeh, ko pomisli na vse strašljive ideje, ki jih je bila deležna pred potovanjem.¹⁴ Navdušena je bila tudi nad pokrajino, skozi katero je potovala. V Beogradu se je spoprijateljila s svojim arabskim gostiteljem, ki ji je bil nadvse všeč, v Adrianoplu pa se je celo začela oblačiti v turška oblačila. Tako je začela občudovati Orient, še preden je sploh dosegla Istanbul.¹⁵

V času, ko je bivala v Istanbulu, je v pismih veliko pisala o ljudeh v mestu. Tako je na primer pisala o Grkih, ki naj tam ne bi bili sužnji, temveč podaniki.¹⁶ Pozornost je še posebej posvetila opisu tamkajšnjih žensk, za katere je napisala, da so uživale določeno stopnjo svobode, tudi sužnje, čeprav so se ženske bale biti razkrite, saj jih je to izpostavilo neizprosному besu njihovih mož zaradi ljubosumja. Može naj bi prav tako spravilo v bes, če je bila njihova žena na enakem finančnem položaju kot oni sami. Tako so bile ženske finančno odvisne od svojih mož, edini javni prostor, kamor so lahko zahajale, so bile kopeli, kjer pa so se srečevale le s predstavnicami istega spola.¹⁷

Pauline Adeline Irby in Georgina MacKenzie

V začetku 20. stoletja je bil v angleškem časniku *The Graphic* objavljen prispevek o tem, zakaj balkanski polotok privlači ženske popotnice. Zastavili so si vprašanje, kako so lahko te grobe, napol civilizirane, orientalske male države privlačile inteligentne ženske? Odgovor nekega neznanega avtorja je bil, da sta prav ta sloves in stiska polotoka privlačila britanske ženske, ki so želele pobegniti iz vsakdanjega in omejenega življenja. Njihov odhod proti jugovzhodu Evrope je bil tudi posledica razvoja različnih humanitarnih organizacij, v okviru katerih so svojo pomoč nudili zdravniki in medicinske sestre. Med upori posameznih narodov, živečih znotraj Osmanskega cesarstva, se je sredi

¹¹ Wolff, *Inventing Esatern Europe*, str. 42.

¹² Joseph W. Lew, »Lady Mary's Portable Seraglio«, *Eighteen-Century Studies* 24, št. 4 (1991), str. 439–441.

¹³ »Lady Mary Wortley Montagu«, *The Project Gutenberg*, dostopno na: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/10590/pg10590.html>, sneto: 11. 6. 2021.

¹⁴ Lady Mary Wortley Montagu, *Letters* (London, 1992), str. 94–95 (dalje: Wortley Montagu, *Letters*).

¹⁵ Wolff, *Inventing Eastern Europe*, str. 41–43.

¹⁶ Wortley Montagu, *Letters*, str. 143–144.

¹⁷ Prav tam, str. 149–151 in 168.

sedemdesetih let 19. stoletja pojavila poplava dobredelnih organizacij, ki so jih spodbujale britanske ženske, aktivne tako pri zbiranju sredstev kot tudi pri prostovoljnem delu na terenu.¹⁸

Plemkinji viktorijanske dobe, Georgina MacKenzie in Pauline Adeline Irby, sta bili popotnici, ki sta od leta 1861 do 1863 potovali po Balkanu, zlasti po Bolgariji, Srbiji ter pokrajinama Bosni in Makedoniji. Leta 1867 je sledila izdaja njune publikacije *Travels in the Slavonic Provinces of Turkey-in-Europe*, ki je britanski publiki predstavila nezavidljiv položaj podjarmljenih Slovanov. Britanski javnosti sta predstavili južne Slovane, saj so Britanci na primer leta 1860 še vedno domnevali, da vse dežele na Balkanu naseljujejo Turki in Grki, med slednje pa naj bi sodilo vse nemuslimansko prebivalstvo.¹⁹ Na podlagi pričevanj lokalnih avtoritet in tamkajšnjih ljudi, vključno s trgovci, novinarji, učitelji in kmeti, sta postali zagovornici svobode slovanskih narodov. V obdobju, ko je bilo poznavanje jugovzhodne Evrope zunaj njenih meja bolj medlo, je njuno delo razkrilo ta del kontinenta britanskim bralcem. V ponatisu njune knjige, izdanem leta 1877, je predgovor napisal britanski politik in štirikratni premier William Gladstone, kritik osmanske nadvlade, ki je njune raziskave uporabil v svojih govorih in parlamentarnih razpravah glede »vzhodnega vprašanja«.²⁰

Irbyjeva in MacKenzijska sta ostro obsojali Osmansko cesarstvo. Pisali sta, da je cesarstvu spodletelo razviti regionalno infrastrukturo, prav tako je ljudi izkoriščalo s prisilnim delom, visokimi davki, oblast pa so tam izvajali »licencirani in fanatični maroderji«. Med letoma 1875 in 1877 so Osmani zatrli krščanske upore v Bosni, Hercegovini in Bolgariji, kar so spremljala huda grozodejstva, uničevanje vasi, pridelkov, vse to pa je sprožilo še lakoto, bolezni in begunstvo. Za MacKenzijsko in Irbyjevo je osmanski sistem nasilja in korupcije rodil nove upore proti oblasti. Osmani naj bi kristjane natikali na kole, jih žive odirali, različne vrste krutosti pa naj bi izvajali nad ženskami in otroci.²¹

Dejavni sta bili tudi na področju izobraževanja. V Sarajevu sta leta 1869 ustanovili pravoslavno šolo za deklice. Po smrti MacKenzijske leta 1874 jo je do svoje smrti leta 1911 vodila Irbyjeva, ki je postala zagovornica Bošnjakov, hkrati pa se je zavedala svojega izvora, kjer je veljala višja stopnja omike in civiliziranosti. Prizadevala si je, da bi ustvarila »višji razred kmečkih žensk«, vseeno pa je menila, da je slabost teh žensk nepripravljenost za trdo delo.²² Irbyjeva je nizko stopnjo izobraženosti v Bosni označila za eno največjih nesreč tega dela Evrope. Zapisala je, da je osmanska oblast namerno slabo skrbela za izobraževanje svojih podanikov, saj je ljudska neizobraženost Osmanom omogočala lažjo nadvlado nad podrejenimi ljudstvi.²³

Angleški konzuli, ki so služili v Bosni in Hercegovini, so hvalili delovanje MacKenzijske in Irbyjeve zaradi njunih tamkajšnjih dejavnosti. Zlasti so hvalili njuno prizadevanje za odprtje šole za lokalne deklice. Čeprav je bila dejavnost Irbyjeve kot vzgojiteljice zelo dragocena, pa je v britanski javni prostor vstopila šele po izbruhu upora

---

¹⁸ Andrew Hammond, »Memoirs of conflict: British women travellers in the Balkans«, *Studies in Travel Writing* 14, št. 1 (2010), str. 58–59 (dalje: Hammond, »Memoirs of Conflict«).

¹⁹ Marija Todorova, *Imaginarij Balkana* (Ljubljana, 2001), str. 159 (dalje: Todorova, *Imaginarij Balkana*).

²⁰ Hammond, »Memoirs of Conflict«, str. 59.

²¹ Prav tam, str. 60.

²² Todorova, *Imaginarij Balkana*, str. 160.

²³ Georgina Muir MacKenzie in Adeline Pauline Irby, *Travels in the Slavonic Provinces of Turkey-in-Europe* (London, 1877), str. 18–19.

v Bosni in Hercegovini leta 1875, še bolj pa po izidu druge izdaje knjige *Travels in the Slavonic Provinces of Turkey-in-Europe* leta 1877. V njej je napisala tri nova poglavja o Bosni v času vstaje.²⁴

V nasprotju z britanskim politikom in dvakratnim premierjem Benjaminom Disraelijem, ki je omalovaževal osmanske zločine v Bolgariji, je Gladstone v svojih govorih včasih pretiraval v oceni števila ubitih kristjanov, z namenom da doseže hujše obsodbe javnosti. Bolgarske dogodke je uporabil kot kampanjo za izgon Turkov iz Evrope, kar je spremenilo razmerje moči za osmansko vladavino in proti njej v evropskem delu cesarstva, tako v javnem mnenju kot tudi med politiki.²⁵

V treh novih poglavjih ponatisa *Travels in the Slavonic Provinces of Turkey-in-Europe* iz leta 1877 je Irbyjeva pisala o večstoletni muslimanski tiraniji nad južnimi Slovani. Osmansko oblast je ocenila kot vlado orientalskih barbarov. Bosno je opredelila kot bedno revno državo, ki so jo v takšno stanje pripeljala stoletja osmanske nadvlade. Osredotočala se je predvsem na nasilje nad bošnjaškimi kristjani. Britansko oblast je želela prepričati, da je rešitev osvoboditev kristjanov izpod osmanske nadoblasti. Kot najbolj skrajno obliko nasilja je opisala natikanje kristjanov na kole in pečenje živih ljudi na ognju. Kljub temu da takšni zločini niso bili dokazani, so v javnem mnenju vseeno pustili močan pečat, kar je pripomoglo k oblikovanju slike o »najpomembnejši meji med nami in njimi«, torej med krščanstvom in islamom, zahodom in vzhodom, polmescem in križem ter Biblijo in Koranom.²⁶

Sklep

V primerjavi z Irbyjevo in MacKenzijsko je Lady Mary razvila veliko bolj pozitiven pogled na jugovzhodno Evropo, ker sama na potovanju ni doživela nič tako negativnega s strani Osmanskega cesarstva. To, da je odkrila cepivo proti črnim kozam in prakso cepljenja popularizirala tudi v Veliki Britaniji, je bilo sicer pomembno, ampak v veliki meri tudi bolj splet srečnih naključij kot pa nek načrtni cilj. Njeno potovanje bi lahko označili za bolj etnografsko. Po drugi strani sta Irbyjeva in Mackenzijeva šli na Balkan z določenim namenom. Morda je bil eden od razlogov ta, da sta se želeli rešiti okovov viktorijanskega sistema ter biti bolj svobodni, ampak je bilo njuno delovanje vseeno pomembnejše kot potovanje Lady Mary. Na svojem potovanju sta videli trpljenje slovanskih narodov pod osmansko nadvlado, kar sta opisali v svoji knjigi. Ker sta na lastne oči videli razmere na Balkanu, sta lahko lažje oblikovali izrazito negativno mnenje o Osmanskem cesarstvu. Z izdajo ponatisa njune knjige leta 1877 sta pomembno vplivali tudi na britansko javno mnenje, saj se je na pisanje Irbyjeve v svojih govorih opiral tudi Gladstone. Irbyjeva in MacKenzijska sta videli takratno dogajanje, represijo, ki pa v času potovanja Lady Mary še ni bilo tako izrazito ali pa je bilo to njej prikrito.

Pri tem je pomembno vlogo igralo razsvetljenstvo, ki je na Osmansko cesarstvo začelo gledati z občudovanjem in hkrati s strahom. Spremenil se je pogled na cesarstvo, ki je v 19. stoletju začelo nazadovati v primerjavi z zahodno Evropo.

---

²⁴ Edin Radušić, »Bosanci u Miss Irbynoj djelatnosti u javnom prostoru – univerzalni ili partikularni humanizam?, *Radovi (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)*, knjiga 5 (2018), str. 241–242 (Radušić, »Bosanci u Miss Irbynoj djelatnosti«).

²⁵ Radušić, »Bosanci u Miss Irbynoj djelatnosti«, str. 245–246.

²⁶ Prav tam, str. 246–249.

Poleg spreminjanja razmer v samem cesarstvu v 18. in 19. stoletju in s tem spreminjanja pogledov na jugovzhodno Evropo je imela vlogo tudi osebnost posameznega popotnika oz. popotnice. Morda je tudi Lady Mary videla kakšne dogodke, ki bi lahko Osmansko cesarstvo že v času njenega potovanja prikazali v negativni luči, a jih ni zapisala, ker je sama razvila pozitiven pogled do tega dela Evrope. Pomembno je izpostaviti, da je Lady Mary po Balkanu potovala 150 let prej kot Irbyjeva in MacKenzijska. V času potovanja slednjih so bila nacionalna gibanja med narodi, ki so živeli pod Osmani, že precej razvita, medtem ko v času potovanja Lady Mary še niso obstajala.

Lea Belec: Southeast Europe through the Eyes of Female Travelers

Summary:

The paper deals with Lady Mary Wortley Montagu's journey from Vienna to Istanbul in 1717 and the work of Pauline Adeline Irby and Georgina MacKenzie in the Balkan Peninsula in the second half of the 19th century. The paper tries to show the differences between their perceptions of the area. The article first describes the "discovery" of eastern /southeastern Europe during the Enlightenment, followed by the journey of Lady Mary and her perception of Southeastern Europe, and for comparison, the work of Irby and MacKenzie.

Viri in literatura

Literatura:

Wendy BRACEWELL, »The Limits of Europe in East European Travel Writing«, v: *Under Eastern Eyes: a comparative introduction to East European travel Writing on Europe*, ur. Wendy Bracewell in Alex Drace-Francis (Budimpešta, 2008), str. 61–121.

Ahmad GHOLI, »Image of Oriental Turkmen Female Travelers in the Nineteenth Century Western Travel Writing«, *International Journal of Applied Linguistics and English Literature* 6, št. 3 (2017), str. 43–57.

Andrew HAMMOND, »Memoirs of conflict: British women travellers in the Balkans«, *Studies in Travel Writing* 14, št. 1 (2010), str. 57–75.

Božidar JEZERNIK, *Divja Evropa: Balkan v očeh zahodnih politikov* (Ljubljana, 2011).

Joseph W. LEW, »Lady Mary's Portable Seraglio«, *Eighteenth-Century Studies* 24, št. 4 (1991), str. 432–450.

Georgina Muir MACKENZIE in Adeline Pauline IRBY, *Travels in the Slavonic Provinces of Turkey-in-Europe* (London, 1877).

Edin RADUŠIĆ, »Bosanci u Miss Irbynoj djelatnosti u javnom prostoru – univerzalni ili partikularni humanizam?, *Radovi (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)*, knjiga 5 (2018), str. 239–256.

Anna J. SECOR, »Orientalism, Gender and Class in Lady Mary Wortley Montagu's Turkish Embassy Letters: To Persons of Distinction, Men of Letters & c« *Cultural Geographies* 6, št. 4 (1999), str. 375–398.

Carl THOMPSON, »Journeys to Authority: Reassessing Women's Early Travel Writing, 1763–1862«, *Women's Writing* 24, št. 2 (2017), str. 131–150.

Marija TODOROVA, *Imaginarij Balkana* (Ljubljana, 2001).

Larry WOLFF, *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment* (Stanford, 1994).

Lady Mary WORTLEY MONTAGU, *Letters* (London, 1992).

Spletno gradivo:

Internetni vir: »Grand tour«, *Cambridge Dictionary*, dostopno na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/grand-tour>, sneto: 31. 3. 2022.

Internetni vir: »Lady Mary Wortley Montagu«, *The Project Gutenberg*, dostopno na: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/10590/pg10590.html>, sneto: 11. 6. 2021.

Veronika Mešič

diplomirana anglistka in zgodovinarica (UN)

ALEKSANDRINKE IN NJIHOVO ŽIVLJENJE V EGIPTU

Povzetek:

Leta 1869 odprt Sueški prekop ni omogočal le lažjega in hitrejšega potovanja, temveč tudi okno v boljše življenje. Prav to so v drugi polovici 19. stoletja izkoristile številne slovenske izseljenke v Aleksandrijo, po njej poimenovane aleksandrinke, ki so se bodisi iz ekonomskih bodisi političnih razlogov odločile za selitev v Egipt. Tam so opravljale različna dela, ki so jim prinesla ugled pridnih delavk in dober zaslužek. Zaradi političnih sprememb v drugi polovici 20. stoletja v Egiptu so se začele postopno izseljevati v domovino.

Ključne besede:

Aleksandrinke, 19. stoletje, 20. stoletje, Egipt, zgodovina migracij, slovensko izseljenstvo.

Egipt – obljubljeni dežela

Leta 1805 je bil po zmagi nad francoskim cesarjem Napoleonom I. za egiptovskega vladarja imenovan Mohamed Ali (Paša), po rodu iz območja današnje Albanije, ki je postal začetnik nove egiptovske dinastije. Ta je v svoji 150-letni vladavini v Egipt vnesla industrializacijo, gospodarski razvoj, oddaljevanje od Osmanskega cesarstva in približevanje Evropi. Za zgodbo aleksandrinke je pomemben Said Mohamed Paša, četrti preživeli sin Mohameda Alija. Said Mohamed je državi vladal med letoma 1854 in 1863, med njegove najpomembnejše dosežke pa sodi podelitev koncesije za izgradnjo Sueškega kanala podjetju *Universal Suez Canal Company*, ki jo je ustanovil Ferdinand Marie vikontu de Lesseps,¹ francoski diplomat in inženir. Ta je z izgradnjo Sueškega kanala pričel 25. aprila 1859, slavnostno odprtje pa se je odvilo 27. novembra 1869, v času vladavine kečiva Ismaila Paše.²

Leta 1719 sta bili mesti Trst in Reka razglašeni za svobodni luki, kar je sprožilo hiter razvoj obeh mest. Leta 1833 se je sedem zavarovalniških družb združilo in ustanovilo društvo *Avstrijski Lloyd*, ki se je po dobrih treh letih preimenovalo v *Parniško družbo*. Družba je imela v drugi polovici 19. stoletja v Trstu okoli 80 parnikov. Prva Lloydova ladja *Kaiserin* je v Aleksandrijo zaplula leta 1846. Dve leti kasneje je družba že vzpostavila redno linijo med Trstom in Aleksandrijo.³ Izseljevanje aleksandrinke iz goriških vasi v Egipt je bilo torej vezano na dva procesa: razvoj Trsta kot pomorskega mesta in izgradnjo Sueškega prekopa. Samo izseljevanje je potekalo v dveh obdobjih; prvo je trajalo od srede 19. stoletja do začetka prve svetovne vojne, drugo pa od konca prve svetovne vojne do druge polovice 20. stoletja. V drugi polovici 20. stoletja so se aleksandrinke postopoma začele vračati domov. Vsekakor je bil glavni razlog selitev vsaj do leta 1914 ekonomski; kmetje so bili namreč v izredno slabem položaju zaradi napredujoče industrializacije, visokih davkov in zastarelih oblik kmetovanja. Po letu 1918 so se ekonomskim razlogom pridružili še politični (vzpon fašizma na Primorskem).⁴

Selitev Slovenk v Egipt je imela svoj izvor še nekje drugje, najprej so se v Egipt namreč začele seliti bogate evropske družine. Te so v svojem novem domovanju potrebovale pomoč, a je niso dobile, saj je prevladujoča vera v Egiptu – islam – Egipčankam onemogočala zaposlovanje izven svojega doma. S tem je nastala potreba po delovni sili, ki je sprva prihajala z območja južne Italije in Grčije, a bogati Evropejci niso marali »sredozemskega temperamenta« teh žensk. Tako so začeli delovno silo iskati na območjih severne, srednje in zahodne Evrope, s tem tudi na območju današnje Republike Slovenije (Vipavska dolina, Goriška). Slovenke so v Egiptu kmalu zaslovele kot dobre in pridne delavke ter postale znane pod različnimi imeni: »les Slaves«, »les Goriciennes«, »les Slovennes«.⁵ Doma so bile znane pod imenom aleksandrinke (tudi lešadrinke) ali pa

¹ Ferdinand Marie vikont de Lesseps (1805–1894), francoski diplomat, najbolj znan po izgradnji Sueškega prekopa. Bil je konzul v Kairu, kjer se je izkazal v boju z izbruhom kuge. Prve načrte za izgradnjo kanala je vzpostavil v 30. letih 19. stoletja, leta 1856 so bili načrti sprejeti s strani mednarodne skupine inženirjev. »Ferdinand, viscount de Lesseps«, *Encyclopaedia Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Ferdinand-vicomte-de-Lesseps/>, sneto: 24. 5. 2021.

² Peter Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, (Nova Gorica, 2012), str. 27–29, (dalje: Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*).

³ Prav tam, str. 16-17.

⁴ Mirjam Milharčič Hladnik, »Aleksandrinke – ženske selitve med goriškimi vasmi in egipčanskimi mesti«, v: *Migracije, Zbornik strokovnih prispevkov za mentorje zgodovinskih krožkov*, ur. Tomaž Mikelj, (Ljubljana, 2017), str. 35.

⁵ Slovanke, Goričanke, Slovenke. [op. a.]

kar Egipčanke.⁶

Slovenci in Slovenke v Egiptu

Ob prihodu v Aleksandrijo so slovenske izseljenke dobile prvo pomoč pri redovnikih frančiškanih. Leta 1895 je bilo ustanovljeno *Slovansko društvo Sloga*, namenjeno združevanju vseh slovanskih priseljencev, a ker so bili na seznamu članov zgolj Slovenci, se je društvo leta 1898 preimenovalo v društvo *Slovenska palma ob Nilu*. Po štetju zdravnika dr. Karla Pečnika⁷ je v letu 1897 v Egiptu prebivalo: »112.000 Evropejcev brez Judov. 8000 Avstrijcev in Ogrov, od teh 5300 Slovencev.« Sedež je društvo imelo v Aleksandriji. Kasneje so nastajala tudi manjša združenja v Kairu. Največji dosežek društva je predstavljala ustanovitev azila Franca Jožefa, ki je nudil zatočišče vsem služkinjam z Avstro-Ogrske, ki so ostale brez dela ali pa so zbolele. Po letu 1908 so to poslanstvo prevzele šolske sestre Kristusa Kralja. Leta 1902 je bila ustanovljena tudi *Krščanska zveza Slovenk*, kjer so se slovenske izseljenke zbirale vsako nedeljo popoldne in pele pesmi, se zabavale, molile ter brale slovenske časopise.⁸

Šolske sestre

(vir: »Fotogalerija«, *Aleksandrinke*, dostopno na: <https://www.aleksandrinke.si/fotogalerija/2008093008081626>, sneto: 30. 5. 2021).

preimenovala v *Slovensko katoliško bralno društvo sv. Cirila in Metoda*. Društvu se je lahko pridružil vsakdo, ki je bil slovenske narodnosti. Dr. Karel Pečnik je v Egiptu poskrbel tudi za nastanek slovenske šole, ki je sicer zaživela šele po letu 1902 v okviru delovanja šolskih sester.⁹

Za Slovenke je v Egiptu skrbelo tudi *Društvo sv. Cirila in Metoda* v Kairu. Društvo je delovalo do leta 1914, v času vojne pa so mnoge aleksandrinke zapustile Egipt in se vrnile v domovino, po prvi svetovni vojni pa so se ponovno vrnile v Egipt. Društvo je leta 1920 sicer začelo ponovno delovati, a je leta 1929 naletelo na prostorsko stisko. Pod svoje okrilje so društvo nato vzele šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja, leta 1930 pa so društvo

⁶ Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, str. 67–68 in Daša Koprivec, »Aleksandrinke – življenje v Egiptu in doma«, *Etnolog* 16, (2006), str. 97.

⁷ Dr. Karel Pečnik (1867–1936). V Aleksandriji je delal kot zdravnik, med letoma 1904 in 1905 je bil zdravnik v Kairu. Bil je ustanovni član društva *Slovenska palma ob Nilu*, pisec in komentator slovenskega izseljevanja v Egipt. Povzeto po: Jernej Mlekuž, »Aleksandrinke kot nosilke časti narodne skupnosti v dopisu Karola Pečnika iz Egipta (1897)«, *Dve domovini* 43 (2016), str. 144.

⁸ Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, str. 74–75 in 79.

⁹ Dorica Makuc, *Aleksandrinke*, (Gorica, 2006), str. 94–99, (dalje: Makuc, *Aleksandrinke*); Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, str. 79.

Kakšen dom so zapuščale aleksandrinke?

Že leta 1816 so se začele prve neorganizirane migracije okoliških prebivalcev v Trst, povezane predvsem s hitrim razvojem Trsta in njegovega pristanišča. Gospodarstvo Goriške je bilo povsem odvisno od geografske podobe območja, ki ga lahko razdelimo na ravninsko in gorato. V prvi polovici 19. stoletja je bilo za obravnavano območje značilno predvsem agrarno gospodarstvo, ki ga je sčasoma začela izpodrivati industrijska proizvodnja. Zaradi zakona o zemljiški odvezi, sprejetega 7. septembra 1848, se je temeljito spremenila socialna, gospodarska in lastniška podoba podeželja. Vse pogostejše je postajalo zadolževanje kmetov, davki so se višali, hkrati pa je upadala tudi murvoreja (kultura murve) in z njo povezano svilgojstvo.¹⁰

Razlogi za selitev v Egipt so bili vsaj na začetku ekonomski, v 20. letih 20. stoletja so postali tudi politični. Vsekakor je Egipt postal obljubljeni dežela za številne Slovenke, saj je nudil višji zaslužek. Za primerjavo – na Dunaju je gospodinjstva pomočnica v drugi polovici 19. stoletja zaslužila okoli 10 goldinarjev, v Trstu 8 goldinarjev, v Egiptu pa med 20 in 40 goldinarjev. K povečanemu izseljevanju v Egipt naj bi pripomogla tudi t. i. *Egiptovska feministična zveza*, prva egiptovska feministična organizacija, pod vodstvom Hode Šarai.¹¹ Okoli te organizacije so se zbirale dame visoke družbe, ki so zahtevale osvoboditev in enakopravnost žensk. Prav zaradi naštetih razlogov naj bi Egipt postajal vse bolj priljubljen med Slovenkami.¹²

Delo, ki so ga opravljale aleksandrinke, in njihov družbeni položaj

Med najbolj znana dela, ki so jih lahko opravljale aleksandrinke, zagotovo spada delo dojilje, čeprav ga je opravljal najmanjši odstotek Slovenk, živčih v Egiptu. Delo je bilo namenjeno mladim materam, ki so v domovini največkrat zapustile svoje nekaj mesecev stare otroke. Najbolj cenjene so bile mlade poročene ženske, ki so rodile pred nekaj meseci, manj cenjene so bile poročene ženske mrtvorojenih otrok, najmanj pa nezakonske matere. Dojilja je morala biti zdrava, čista in urejena, stara med 25 in 30 let, poročena, moralno neomadeževana, poštena, trezna ter živahnega duha. Zraven tega dela so ženske opravljale tudi delo sobaric, kuharic, šivilj, bolničark in vzgojiteljic. Pogosto so bile varuške, ki so skrbele za vse otrokove potrebe.¹³

---

¹⁰ Branko Marušič, »Prispevki k poznavanju gospodarskih razmer na Goriškem v 19. in v začetku 20. stoletja«, v: *Aleksandrinke*, ur. Darja Skrt, (2014), str. 59–60 in 62–63.

¹¹ Hoda Šarai, tudi Huda Sharawi (1879–1947), egiptovska feministka in borka za ženske pravice. Leta 1908 je pomagala ustanoviti organizacijo, namenjeno pomoči ženskam in otrokom. Leta 1923 je ustanovila *Egiptovsko feministično zvezo*. »Huda Sharawi«, *Encyclopaedia Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Huda-Sharawi>, sneto: 24. 5. 2021.

¹² Veda Zagorac in Zdravko Pečar, *Egipt: dežela, ljudstvo in revolucija*, (Ljubljana, 1958), str. 308.

¹³ Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, str. 69-70; Mirela Nanut, »Slovenske izseljenke v Egiptu, analiza stanja povratnic«, v: *Aleksandrinke*, ur. Darja Skrt, (2014), str. 24.

Aleksandrinke z varovancem
(vir: »Fotogalerija«, Aleksandrinke,
dostopno na:

<https://www.aleksandrinke.si/fotogalerija/2008110511092104/>, sneto: 30. 5. 2021)

Pogosto so opravljale delo guvernant ali družabnic žena bogatih poslovnežev. Najpogosteje so bile kot guvernante zaposlene starejše ženske, večje več tujih jezikov. Guvernanta je skrbela za celotno gospodinjstvo in usklajevala delo preostalih članov osebja. Do prve svetovne vojne so bile najbolj prepoznavne spremljevalke oz. t. i. »*madames de compagnie*«, ki so spremljale gospo, za katero so delale. Spremljevalka je prav tako morala govoriti več jezikov, gospe pa biti v ponos; nedostojno vedenje je predstavljalo sramoto in posledično odpoved. Aleksandrinke so bile družbeno razslojene glede na družino, pri kateri so služile. Mnoge so služile pri zelo bogatih judovskih družinah. Zgodba o »Teti Rafaeli«¹⁴ (Rafaeli Kouhi, rojeni Volk), ki se je s Primorske odselila v Egipt in se poročila z bogatim tovarnarjem,¹⁵ naj bi predstavljala simbol bogastva in priložnosti, ki je Slovenke čakalo v Egiptu.¹⁶

Družbeni status je bil izražen tudi preko oblačilne kulture. Dojilje, varuške in strežnice so nosile posebne uniforme, ki so prikazovale njihov status. Spremljevalke premožnejših gospa so morale biti vitke,

lepe in uglajene. Ženska emancipacija v 20. letih 20. stoletja je prinesla udobnejša oblačila. Vsakdanje žensko oblačilo so tedaj sestavljali klobuček, suknjič z oglatimi podloženimi rameni, krilo do kolen in zmerni čevlji.¹⁷ Družbeni status mater so uživali tudi otroci, ki so z njimi prišli v Egipt. Predvsem je bilo zaželeno, da so aleksandrinke v Egipt poklicale svoje hčere, ki so že bile dovolj odrasle, da so lahko delale kot varuške ali sobarice, najpogosteje pri isti družini kot mati.¹⁸

Vrnitev v domovino

Vrnitev aleksandrink v domovino je narekovala sprememba političnega položaja v Egiptu. 11. februarja 1920 se je rodil še zadnji egiptovski kralj Faruk. Ob smrti očeta je bil še mladoleten, zato je regentstvo prevzel tričlanski svet. Na moči je v tem času izjemno pridobivala tudi leta 1928 ustanovljena *Muslimanska bratovščina*, ki je bila sprva islamsko reformno gibanje, z leti pa je postajala vse bolj militantno usmerjena. Zadnji udarec je Farukovi vladavini zadala arabsko-izraelska vojna, ki so ji sledile množične

¹⁴ Rafaela Kouhi, roj. Volk, je izhajala iz Gradišča nad Prvačino. V Egipt se je preselila leta 1929 in tam živela štirideset let. Poročila se je z bogatim egiptovskim tovarnarjem Neomom Kouhijem. Imela je kuharico in služabnico. Njena zgodba o uspešnem življenju v Egiptu je bila motivacija za selitev v Egipt mnogim mladim Slovenkam. V: Daša Koprivec, »Osebne zgodbe o življenju v Egiptu in doma«, *Emolog* 26=77, (2016), str. 35–36, (dalje: Koprivec, »Osebne zgodbe o življenju v Egiptu«).

¹⁵ O problematiki ustne zgodovine gl. Luisa Passerini, *Ustna zgodovina, spol in utopija*, (Ljubljana 2008) in Marko Klavora, »Intervju in ustna zgodovina: pričevanje ali pripoved?« *Acta Histriae* 20, (2012).

¹⁶ Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, str. 72; Koprivec, »Osebne zgodbe o življenju v Egiptu«, str. 36.

¹⁷ »Oblačilna kultura«, *Aleksandrinke*, dostopno na:

https://www.aleksandrinke.si/aleksandrinke/oblacilna_kultura, sneto: 24. 5. 2021.

¹⁸ Daša Koprivec, »Pričevanja otrok in aleksandrink o življenju v Egiptu v prvi polovici 20. stoletja«, *Emolog* 19=70, (2009), str. 100–101.

vsakodnevne demonstracije. 23. julija 1952 je Faruk podpisal svoj odstop, oblast pa je prevzel Gamal Abdel Nasser. Zaradi teh političnih sprememb so se aleksandrinke postopoma začele vračati v svojo domovino.¹⁹

Ob vrnitvi v domovino so se morale aleksandrinke ponovno prilagoditi nekdanj domačemu okolju. Znanje, ki so ga pridobile v Egiptu, doma ni imelo vrednosti in ga ni bilo moč koristno uporabljati. Življenjski standard je bil v domovini nižji v primerjavi z Egiptom. Življenje, ki so ga izseljenke živele v Egiptu, je ostalo tema, o kateri se ni govorilo. Med aleksandrinkami se je pojavil t. i. »egiptovski krog«, v katerega niso spustile nikogar. Velikokrat so se, z namenom, da njihovih pogovorov ne bi razumeli, pogovarjale v francoščini, angleščini ali celo arabščini. Njihove zgodbe so v letih po vrnitvi v domovino vzbudile veliko zanimanja, TV Ljubljana je 4. marca 1976 objavila prvi dokumentarni film z naslovom *Žerjavi letijo na jug*, ki je predstavljal življenje in delo aleksandrink.²⁰

Veronika Mesić: Alexandrian Women and Their Lives in Egypt

Summary:

The Suez Canal opened in 1869 and did not only make travel easier and faster but also provided a window to a better life. This was utilized in the second half of the 19th century by numerous Slovene emigrants to Alexandria, called Alexandrian women, who decided to emigrate to Egypt, either for economic or political reasons. There they performed various jobs, which brought them the reputation of hard workers, and good earnings. Due to political changes in Egypt in the second half of the 20th century, they began to gradually emigrate to their homeland.

Viri in literatura

Literatura:

Mirjam Milharčič HLADNIK, »Aleksandrinke – ženske selitve med goriškimi vasi in egipčanskimi mesti«, v: *Migracije, Zbornik strokovnih prispevkov za mentorje zgodovinskih krožkov*, ur. Tomaž Mikelj, (Ljubljana, 2017).

Daša KOPRIVEC, »Aleksandrinke – življenje v Egiptu in doma«, *Etnolog* 16, (2006), str. 97-115.

Daša KOPRIVEC, »Osebnostne zgodbe o življenju v Egiptu in doma«, *Etnolog* 26=77, (2016), str. 31–48.

Daša KOPRIVEC, »Pričevanja otrok in aleksandrink o življenju v Egiptu v prvi polovici 20. stoletja«, *Etnolog* 19=70, (2009), str. 99–116.

Dorica MAKUC, *Aleksandrinke*, (Gorica, 2006).

---

¹⁹ Zorn, *Aleksandrinke so prišle domov*, str. 49-51.

²⁰ Koprivec, »Osebnostne zgodbe o življenju v Egiptu«, str. 37-39 in Makuc, *Aleksandrinke*, str. 177 in 182-183.

Branko MARUŠIČ, »Prispevki k poznavanju gospodarskih razmer na Goriškem v 19. in v začetku 20. stoletja«, v: *Aleksandrinke*, ur. Darja Skrt, (2014).

Jernej MLEKUŽ, »Aleksandrinke kot nosilke časti narodne skupnosti v dopisu Karola Pečnika iz Egipta (1897), *Dve domovini* 43, (2016), str. 143–156.

Mirela NANUT, »Slovenske izseljenke v Egiptu, analiza stanja povratnic«, v: *Aleksandrinke*, ur. Darja Skrt, (2014).

Veda ZAGORAC in Zdravko PEČAR, *Egipt: dežela, ljudstvo in revolucija*, (Ljubljana, 1958).

Peter ZORN, *Aleksandrinke so prišle domov*, (Nova Gorica, 2012).

Spletno gradivo:

Internetni vir: »Oblačilna kultura«, *Aleksandrinke*, dostopno na: https://www.aleksandrinke.si/aleksandrinke/oblacilna_kultura/, sneto: 24. 5. 2021.

Internetni vir: »Ferdinand, viscount de Lesseps«, *Encyclopaedia Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Ferdinand-vicomte-de-Lesseps/>, sneto: 24. 5. 2021.

Internetni vir: »Huda Sharawi«, *Encyclopaedia Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/biography/Huda-Sharawi/>, sneto: 24. 5. 2021.

VOJSKA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE: struktura, čini in odlikovanja

Povzetek:

V prispevku je na podlagi literature predstavljena vojska Kraljevine Jugoslavije, in sicer njen nastanek, struktura, uniforme, orožje, čini in odlikovanja. Nastanek nove vojske je bil pomemben zaradi samega geopolitičnega položaja nove države in otežen zaradi vpliva vojaških tradicij narodov nove države. Določena je morala biti struktura vojske, ki je slonela na divizijskih oblasteh. Za Slovence je bila najpomembnejša Dravska divizijska oblast s sedežem v Ljubljani. Hkrati se je nova država srečala s problemom oborožitve, ki ga je reševala s krediti in dokupovanjem novega orožja. Treba je bilo določiti tudi uniforme posameznih skupin znotraj vojske in sistem podeljevanja činov. Vojska Kraljevine Jugoslavije se je na varovanje meje, proti koncu 30. let 20. stoletja pa že na začetek vojne, pripravljala tako, da je izobrazila več oficirjev, ki so bili večinoma srbske narodnosti.

Ključne besede:

Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija, vojska, odlikovanja, čini, 1919–1941.

Potreba po nastanku vojske Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevine SHS; po 1929 Kraljevine Jugoslavije) je bila po koncu prve svetovne vojne ogromna že zaradi geopolitičnega položaja novonastale države, pa tudi zaradi njenih predhodnic Kraljevine Srbije in Avstro-Ogrske, katerih vojski po pariški mirovni konferenci nista več obstajali. Vseeno se je ob nastanku nove države pojavilo vprašanje, kako formirati vojsko, kdo jo bo sploh sestavljal in kako bo novonastala vojska branila svoje ozemlje. Razviti je bilo treba strategije, po katerih se bo vojska ravnala in vzpostaviti sistem podeljevanja činov in odlikovanj.

V Versaillesu priznana Kraljevina SHS je bila edinstven primer. Grožnja Italije, ki je imela želje po ozemlju v Dalmaciji in Kvarnerju, je prisilila Hrvate in Slovence v sodelovanje s Srbi pod vodstvom dinastije Karađorđevićev. Med temi narodi so od samega začetka obstajala nasprotja in napetosti, ki so se na začetku odražala npr. v oboroženih uporih kmetov na Hrvaškem in v Črni gori, ki so bili proti priključitvi v novo državo. Slovenci in Hrvati so se spraševali predvsem, ali so namesto federalizma dejansko dobili centralno oblast iz Beograda. Slednjo je potrdila ustava iz leta 1921, s katero so srbski javni uslužbenci in vojaški poveljniki prevladovali v novi državi.¹

Največja težava takrat še večinsko srbske vojske je bilo vključevanje vojakov v svoje vrste. Zaradi določil mirovnih pogodb pariške mirovne konference je bilo vključevanje takrat že nekdanjih vojakov Države Slovencev, Hrvatov in Srbov v vojsko Kraljevine SHS onemogočeno, saj so to bili dejansko nekdanji avstro-ogrski vojaki. Težave je formiranju nove vojske povzročala tudi notranja neurejenost ozemlja nove države, predvsem na ozemlju današnje Slovenije (rapalska meja, obmejni spopadi), pa tudi na ozemlju današnje Severne Makedonije (VMRO).² Hkrati so se na ozemlju Črne gore spopadali »zelenashi« in »bjelashi«, prvi zagovorniki črnogorske dinastije, drugi združitve s Srbijo. Ozemlje Bosne in Hercegovine je ropal zeleni kader nekdanjih avstro-ogrskih vojakov.³

Leta 1919 je bil *Zakon o ustroju srbske vojske*, sprejet leta 1904, prenesen na vse preostale dele nove države. Ker je bila srbska vojska le kopenska, so z dopolnitvami morali dodati tudi uredbe o ustroju mornarice, tako rečne kot morske. Hkrati se je pojavila potreba po izobraževanju bodočih oficirjev in podoficirjev, zato je bilo treba sprejeti tudi ustrezne zakone o vojaškem šolstvu.⁴ Do leta 1921 je vojska Kraljevine SHS dejansko delovala po načrtih, ki jih je v tistem trenutku potrebovala. Vsaj do leta 1922 sta bili vloga in pomembnost slovenskega ozemlja neizpodbitni, saj se je nova država bala predvsem italijanskega napada. Šele v letih po 1922 se je vlada začela zavedati nevarnosti z madžarske in bolgarske strani in tudi zato pripravila potrebne vojaške načrte.⁵

---

¹ Mark Mazower, *Balkan od konca Bizanca do danes*, (Ljubljana, 2008), str. 113, (dalje kot: Mazower, *Balkan*).

² Mile Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922-1935*, (Beograd, 1994), str. 11–12, (dalje kot: Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*).

³ Tomaž Kladnik, *Vojskovanje za domovino 2*, (Ljubljana, 2016), str. 37, dostopno na: <http://dk.mors.si/IzpisGradiva.php?id=825>, sneto: 4. 1. 2020, (dalje kot: Kladnik, *Vojskovanje za domovino*).

⁴ Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, str. 15.

⁵ Marko Zajc, »Odnos vojske Kraljevine SHS/Jugoslavije do Slovencev«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 55, št. 1 (2015), str. 8, (dalje kot: Zajc, »Odnos vojske Kraljevine SHS do Slovencev«).

Struktura vojske

Leta 1931 je bil sprejet *Zakon o ustroju vojske in mornarice*, ki je določal, da oborožene sile Kraljevine Jugoslavije tvorijo kopenska vojska, letalstvo in mornarica. Glavna naloga le-teh je bila obramba države in pomoč pri ohranjanju varnosti in notranje ureditve. Vojaške enote so spadale pod direktno oblast Ministrstva za vojsko in mornarico, njihov vrhovni poveljnik pa je bil kralj. V času miru je vojski v imenu kralja poveljeval minister vojske in mornarice. Generalštab je imel različne naloge: predlagal je formacijo in organizacijo vojske, izdeloval vojne načrte in mobilizacijske sezname ter preučeval gospodarske in politične razmere (tudi sosednjih držav). Leta 1935 je bila sprejeta *Uredba o formaciji vojske*, ki je urejevala formacijo vojske v obdobju miru.⁶

Kopenska vojska je imela pet vojaških oblasti, 16 divizijskih oblasti, gardno divizijo, dve konjeniški diviziji, vojno letalstvo, žandarmerijo in obmejno skupino. Po letu 1929 so bili formirani pehotni polki; jugoslovanska pehotna divizija je imela okoli 40.000 pripadnikov, od tega 1000 oficirjev in 38.500 podoficirjev in vojakov. Nastalo je okoli 57 pehotnih polkov, od tega jih je 55 spadalo direktno pod divizijske oblasti. En bataljon so sestavljale 3–4 čete, z letom 1931 so bile dodane še mitralješke čete. Ker je primanjkovalo konj za nošenje mitraljezov, je bilo določeno, da je trebe čete dopolnjevati »v mejah mogočega«. Prednost pri dopolnjevanju so imeli med drugim tudi trije slovenski polki, in sicer 39. celjski, 40. ljubljanski in 45. mariborski.⁷

Kraljevina Jugoslavija je bila razdeljena na šest armadnih in 16 divizijskih območij, tako v obdobju miru kot vojne. Za Slovence je bila najpomembnejša in najzanimivejša Dravska divizijska oblast, pod katero je spadalo celotno slovensko območje v Kraljevini Jugoslaviji s sedežem v Ljubljani. Leta 1936 je bila z *Uredbo o formaciji vojske* urejena vojna formacija jugoslovanske vojske. Vojska bi se v primeru vojne delila na operativno in rezervno. Namen prve je bilo vodenje in izvajanje operacij, namen druge pa zavarovanje meja in dopolnitev operativne vojske. Generalštab bi v primeru vojne mobiliziral okoli 1.700.000 ljudi (od tega 1.200.000 v operativno vojsko) in okoli 600.000 glav živine.⁸

Leta 1930 je bila urejena formacija konjeniške divizije, leto prej pa topništva, ki je bilo razporejeno v 32 polkov pod divizijsko oblastjo. Poseben položaj je imela kraljeva garda, ki je svojo dokončno strukturo dobila med letoma 1929 in 1935. Pomemben položaj sta nosila tudi vojno letalstvo in mornarica, kjer je služenje vojaškega roka trajalo 24 mesecev. Prvo je bilo razdeljeno na operativno in armadno letalstvo, letalska zaledna poveljstva, enote, ustanove in letalske šole. Ko se je po letu 1939 vojna vse bolj približevala tudi Kraljevini Jugoslaviji, je morale vodstvo sprejeti nove ukrepe in razglasiti stalno pripravljenost vseh enot vojske. Januarja 1941 so bili vpoklicani tudi rezervisti, ki so se morali udeležiti 28-dnevnih vaj.⁹

---

⁶ Mag. Zvezdan Marković, »Vojska Kraljevine Jugoslavije in njeno varovanje meje«, v: *O Rapalski meji, Zbornik mednarodnega simpozija ob 90. letnici podpisa rapalske pogodbe*, ur: Anton Marn in Aleksander Janković Potočnik, (Logatec, 2010), str. 42, (dalje kot: Marković, »Vojska Kraljevine Jugoslavije in varovanje meje«).

⁷ Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, str. 81–85.

⁸ Marković, *Vojska Kraljevine Jugoslavije in varovanje meje*, str. 43.

⁹ Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, str. 86-93; Marković, *Vojska Kraljevine Jugoslavije in varovanje meje*, str. 4–46.

Uniforme in orožje

Leta 1922 je nastal prvi predpis o novih uniformah vojske Kraljevine SHS. 2. marca 1922 je *Uredbo o uniformah kopenske vojske* podpisal kralj Aleksander I. Ta uredba je ohranila vse značilnosti nekdanjih uniform srbske vojske. Predpisane so bile posebne barve, ki jih je vojska morala nositi na ovratnikih v obliki našitkov. Oficirji so te našitke nosili tudi na epoletah¹⁰ in obrobah. Leta 1928 so bile te barve popolnjene in so kot take ostale do konca obstoja vojske Kraljevine SHS/Jugoslavije. Svetlo modro barvo so nosili vojvode, armadni in divizijski generali, predstavniki letalstva, temno modro barvo konjenica, intendantca je nosila temno rdečo, rjavo pa saniteta, veterina in lekarniška stroka. Barve so bile določene tudi za administrativne oficirje, ki so nosili temno zeleno barvo.¹¹

K svečani uniformi so oficirji vse do leta 1927 nosili paradne epolete, po ukinitvi le-teh pa navadne. Od leta 1932 so lahko epolete nosili tudi višji podoficirji. Posebne epolete so na uniformah nosili generali, njihove so bile v obliki debelih pletenih vrvic, zaradi česar so bile imenovane tudi pletenice. Zanimariti ne gre posebnosti uniform kraljeve garde, ki so bile barvite in pisane z namenom poudarjati pomembnost dvora. Vojna mornarica je nosila uniforme avstro-ogrske mornarice, saj Kraljevina Srbija ni imela mornarice. Prvi predpis o uniformah mornarice je bil izdan leta 1924, spremembe so bile dodane leta 1936 in 1939. Tudi letalstvo sprva ni imelo posebnih uniform. Enako kot pri mornarici je bil predpis izdan leta 1924, od leta 1937 pa so pripadniki vojnega letalstva nosili uniforme po angleškem zgledu.¹²

Leta 1921 je jugoslovanska vojska morala začeti reševati svoj najbolj pereč problem – oborožitev. Do leta 1922 je imela v svoji lasti devet različnih vrst pušk štirih različnih kalibrov. Problem je bil predvsem v tem, da ni bilo zagotovila, da bi v primeru mobilizacije vojaki rezervisti v svojo posest dejansko dobili orožje, ki bi ga dobro poznali. Leta 1922 je bil v Narodni skupščini potrjen proračun, v katerem so 800 milijonov dinarjev namenili za nabavo in popolnitev oborožitve vojske. Do leta 1927 naj bi bilo samo iz Francije v Kraljevino SHS pripeljanih 700.000 kosov pušk in topniškega materiala. Večja količina orožja se je naročila tudi v obdobju 1929–1930. Najprej sta se popolnila municija in orožje topništva. Največ dokupljenega orožja je bilo Škodinega (torej češkoslovaškega), ki je bilo, kot navaja Bjelajac, odlične kvalitete. Dokupljeni in modernizirani so bili tudi mitraljezi in municija zanje. Hkrati je bilo dokupljenih okoli 50.000 češkoslovaških pušk Mauser in 10 milijonov nabojev zanje.¹³

Čini

Poveljniški kader je bil dokaj raznovrsten, saj so bili na teh mestih poleg nekdanjih oficirjev srbske vojske tudi nekdanji oficirji Črne gore, Avstro-Ogrske in Rusije. Najvišja mesta so si znotraj vojske Kraljevine Jugoslavije priskrbeli oficirji srbske narodnosti. Ker so obstajale razlike v izobraževanju, pojmovanju vojaških dolžnosti in discipline, je med oficiriji velikokrat prihajalo do nesporazumov in sporov. Večina oficirjev jugoslovanske

---

¹⁰ Epoleta je košček blaga z znaki čina na ramenskem delu uniforme. »Epoleta«, *Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*, dostopno na: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=epoleta>, sneto: 12. 1. 2019.

¹¹ Janez J. Švajncer, *Vojska kraljevine Jugoslavije; Uniforme, oznake, čini*, (Logatec, 2014), str. 4, (dalje kot: Švajncer, *Vojska kraljevine Jugoslavije*).

¹² Prav tam.

¹³ Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, str. 98–100, 107 in 119–120.

vojske ni imela primerne strokovne izobrazbe. Izjemo so predstavljali tisti, ki so končali izobraževanje na Vojaški akademiji v Kraljevini Jugoslaviji.¹⁴ Število aktivnih oficirjev se je do leta 1926 zmanjšalo na tako število, da je do polne formacije manjkalo še 4300 oficirjev. Do leta 1931 se je stanje izboljšalo, saj je šolanje zaključilo 2100 novih oficirjev, tem pa so se pridružili še na novo povišani podoficirji. Za leto 1934 se je pričakovalo, da bo ob koncu šolanja celotna kopenska vojska štela okoli 8000 oficirjev.¹⁵

Napredovanje v čine je poteklo avtomatsko do čina podpolkovnika. Ta čin je oficir lahko dosegel, če ni bil kaznovan in je bil predhodno pozitivno ocenjen. Za doseg čina majorja je bila potrebna končana Višja šola vojne mornarice, leta 1931 pa so bili spremenjeni roki služenja za določene čine. Tako so podporočniki in poročniki, majorji, podpolkovniki, polkovniki, brigadni ter divizijski generali služili štiri, kapetani pa tri leta. Čini generalov in polkovnikov so se podeljevali »po izboru«, čeprav je bilo zaželeno, da se je čin podelil oficirjem, ki so bili bolj kvalificirani ali so imeli kakšne vojne zasluge. Znotraj vojske Kraljevine Jugoslavije so obstajali naslednji čini (od najnižjega do najvišjega): podporočnik, poročnik, kapetan II. razreda, kapetan I. razreda, major, podpolkovnik, polkovnik, brigadni general, divizijski general in armadni general.¹⁶

Šolanje oficirjev je podrobno opisal dr. Sergej Vrišer v knjigi *Dve plati medalje*, kjer med drugim opisuje svoje šolanje na vojaški akademiji v Beogradu, kamor se je vpisal leta 1939. Vrišer omenja, da so se gojenci med seboj delili po veroizpovedi – na katolike in pravoslavce ter se tako ločeno tudi družili med seboj. Hkrati omenja, da so po končanih izpitih zapustili Beograd in odšli v Gornji Milanovac, kjer so opravljali še praktični tečaj. Leta 1930 je bila sprejeta *Uredba o vojni akademiji*; vojska je ponujala štipendije mladim oficirjem, da bi študirali še strokovne predmete, kot na primer medicino, veterino, pravo in tehniko.¹⁷

Odlikovanja

Vsak vojak je za služenje v vojski Kraljevine Jugoslavije lahko prejel različna odlikovanja. Večinoma je šlo za vojne medalje, ki so se podeljevale za različne zasluge. Slike najrazličnejših medalj so dobro prikazane v Švajncerjevem katalogu *Vojska Kraljevine Jugoslavije, uniforme, oznake, čini*. Zanimive so na primer medalje za dobrega mitraljezca, topničarja in strelca. Bile so premera 35 mm, večinoma so bile vse podeljevane že po prvi svetovni vojni, najprej v imenu Kraljevine SHS, po letu 1929 pa v imenu Kraljevine Jugoslavije. Medalje so bile iz medu (zlitine bakra in cinka), pritrjene na trikotni trak v barvah trobojnice, torej modro-belo-rdeč. Na medaljah sta bila zapisa v latinici in cirilici, na primer »dobrom strijelcu« ali »dobrom mitraljezcu« itd. Medalje pa so predstavljale tudi vrsto orožja – za strelca je bila na medalji puška, za mitraljezca mitraljez itd.¹⁸

---

¹⁴ Marković, *Vojska Kraljevine Jugoslavije in varovanje meje*, str. 51.

¹⁵ Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, str. 148.

¹⁶ Prav tam, str. 148–149.

¹⁷ Bjelajac, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije*, str. 151 in 157.

¹⁸ Pavel Car, Tomislav Muhić, *Odlikovanja Srbije i Jugoslavije: od 1859. do 1941.* (Wien, 2009), str. 413–414.

Veronika Mešič: The Army of the Kingdom of Yugoslavia: Structure, Ranks and Medals

Summary:

Based on literature, the paper presents the Army of the Kingdom of Yugoslavia, namely its formation, structure, uniforms, weapons, ranks, and medals. The geopolitical position of the new country was significant for the formation of the new army, but this formation also had its difficulties due to the different military traditions of its diverse nations. The army structure was based on divisional authority. The Drava divisional authority, with headquarters in Ljubljana, was especially important for Slovenes. The country was struggling with insufficient armament, which was solved with loans and the purchase of new weapons. There was a necessity to establish a system of awarding ranks and determining military personnel uniforms. During the 1930s, the Kingdom of Yugoslavia was preparing for a new war by educating more officers (mostly of Serbian nationality).

Viri in literatura

Literatura:

Mile BJELAJAC, *Vojska Kraljevine SHS/Jugoslavije 1922-1935*, (Beograd, 1994).

Pavel CAR, Tomislav MUHIĆ, *Odlikovanja Srbije i Jugoslavije: od 1859. do 1941.*, (Wien, 2009).

Zvezdan MARKOVIĆ, »Vojska Kraljevine Jugoslavije in njeno varovanje meje«, v: *O Rapalski meji, Zbornik mednarodnega simpozija ob 90. letnici podpisa rapalske pogodbe*, ur: Anton Marn in Aleksander Janković Potočnik, (Logatec, 2010).

Mark MAZOWER, *Balkan od konca Bizanca do danes*, (Ljubljana, 2008).

Janez J. ŠVAJNCER, *Vojska kraljevine Jugoslavije; Uniforme, oznake, čini*, (Logatec, 2014).

Sergej VRIŠER, *Dve plati medalje*, (Logatec, 2002).

Marko ZAJC, »Odnos vojske Kraljevine SHS/Jugoslavije do Slovencev«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 55, št. 1 (2015), str. 7–21.

Spletno gradivo:

Internetni vir: Tomaž KLADNIK, *Vojskovanje za domovino 2*, (Ljubljana, 2016), dostopno na: <http://dk.mors.si/IzpisGradiva.php?id=825>, sneto: 4. 1. 2020.

Internetni vir: »Epoleta«, *Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*, dostopno na: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=epoleta>, sneto: 12. 1. 2019.

UREDNIŠKA NAVODILA AVTORJEM

Študentski zgodovinski časopis je študentska strokovna revija, ki izhaja enkrat letno pod okriljem Študentske sekcije Zgodovinskega društva dr. Franca Kovačiča v Mariboru. Strokovne članke prispevajo študenti zgodovine ali drugih humanističnih in družboslovnih ved, ki mejijo na zgodovinsko znanost.

Prispevek (napisan z urejevalnikom besedila Word) lahko obsega do 4000 besed, vključno z navedenimi viri in literaturo. Prispevek mora biti poslan urednici po elektronski pošti (e-mail: kaja.mujsrdica@student.um.si). Slikovni material v obliki laserske kopije ali v elektronski obliki (format JPG) mora biti opremljen s podnapisom in navedbo vira.

Oddani prispevek mora imeti povzetek in navedene ključne besede, ki morajo odražati vsebino prispevka in biti primerne za klasifikacijo (UDK). Povzetek mora predstaviti namen prispevka, glavne značilnosti in metodologijo raziskovalnega dela ter najpomembnejše rezultate in sklepe.

Besedilo prispevka mora biti pregledno in razumljivo strukturirano (naslovi poglavij, podpoglavij), tako da je mogoče razbrati namen, metodo dela, rezultate in sklepe.

Opombe morajo biti pisane enotno kot sprotne opombe pod črto. So vsebinske (avtorjev komentar) in bibliografske (navedba vira, uporabljene – citirane literature).

Bibliografska opomba mora ob prvi navedbi vsebovati celoten naslov oz. nahajališče: ime in priimek avtorja, naslov dela (ko gre za objavo v reviji ali zborniku, naslov le-tega), kraj in leto izida, strani.

Na koncu prispevka se navedejo uporabljeni viri in literatura, ki si po priimku avtorja (označenem z velikimi tiskanimi črkami), naslovu (če avtor ni znan) ali imenu arhiva sledijo po abecednem vrstnem redu.

Primeri citiranja:

monografija: Jože Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan : ok. 1245–1782* (Celje, 2005), str. 10.;

članek v reviji: Darko Friš, »Banovinska konferenca Jugoslovanske nacionalne stranke leta 1937 v Ljubljani,« *Zgodovinski časopis* 59, št. 1–2 (2005): str. 10.;

časnik: ime in priimek avtorja (če je naveden), »Volitve v mariborski mestni zastop,« *Slovenski gospodar*, 27. november 1873, št. 48, str. 10;

prispevek v zborniku: Vasilij Melik, »Vprašanje regij v naši preteklosti,« v: *Regionalni vidiki slovenske zgodovine : zbornik referatov XXXI. zborovanja slovenskih zgodovinarjev*, ur. Peter Štih in Bojan Balkovec (Ljubljana, 2004), str. 10;

spletni prispevek: Veljajo enaka pravila kot pri pisnih virih. Če avtor ni razviden, se navede nosilec avtorskih pravic. Datum objave je mogoče najti na dnu spletne strani (copyright) ali v naslovu; primer:

Jože Mlinarič, *Encyclopaedia Britannica*, dostopno na: <https://www.britannica.com/>, sneto: 6. 6. 2017;

kasneje se uporablja smiselna okrajšava (dalje: Mlinarič, Studeniški dominikanski samostan, str. ...)

Pri navajanju arhivskih virov je treba navesti: arhiv (ob prvi navedbi celotno ime, v primeru, da ga uporabljamo večkrat, je treba navesti okrajšavo v oklepaju), ime fonda ali zbirke (signaturo, če jo ima), številko fascikla (škafle) in arhivske enote ter naslov navedenega dokumenta (primer:

Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond Pavel Turner, AŠ 7, pismo Davorina Trstenjaka Pavlu Turnerju iz Starega Trga, 7. junij 1889.)

Dodatne informacije dobite na uredništvu revije.

ZAHVALA

Uredniški odbor se iskreno zahvaljuje dekanu Filozofske fakultete Univerze v Mariboru ter predsedniku Zgodovinskega društva dr. Franca Kovačiča v Mariboru red. prof. dr. Darku Frišu za vso pomoč in spodbudo.

Iskreno se zahvaljujemo Študentskemu svetu Filozofske fakultete Univerze v Mariboru za sofinanciranje izdaje časopisa.

Zahvaljujemo se tudi Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru in Oddelku za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.

Posebna zahvala gre izr. prof. dr. Alešu Mavru, doc. dr. Martinu Beletu in asist. Janezu Osojniku za kritično oko pri recenzijah, mentorstvo in spodbude pri nastajanju časopisa.

In nenazadnje hvala vsem študentom in študentkam zgodovine, ki ste prispevali svoje članke za časopis.

Študentski zgodovinski časopis

Izvršni odbor Študentske sekcije:

Predsednica: Kaja Mujdrica

Podpredsednika: Matej Meško in Aljaž Žagavec

Glavna in odgovorna urednica: Kaja Mujdrica
kaja.mujdrica@student.um.si

Kontakt:
zgodovinska.sekcija@gmail.com

Spletna stran:
zgodovinska-sekcija.jimdo.com

ISSN 1854-889X

9 771854 889004